

MELITA ROJČEVA: PORTRETNA ŠTUDIJA.

ALBERTO APOSTOLINO - AV. D. M. S. 1877

KAROL KETTE:

V SPOMINSKO KNJIGO.

(Gdčnl. Pavli G—vi.)

Še nekaj voščilec . . . A kakšnih?
„Da morda bi zlate uhančke
dobila, ki nájajo takšnih
vso vódmatske Nétke in Fančke?“
„O ne! . . .“ Da bi morda dobila brazlet,
na njem pa lep črn medaljónček?
„O ne! . . .“ Čez nekoliko let
da prišel kak bogat baronček?“

„„One! . . .““ „Toda kaj?“ — „„Toda kaj?““ . . .
„„Da bi še kot stari ženíci,
beroči ta album nekđaj,
bliščali očesci kot zvezdice dve . . .
Da bi naredíli se v líci
dve jamici taki kot gnezdecí dve . . .
V teh gnezdecih ptički pojó,
vesélo v te zvezdice zró.““

VLADIMIR LEVSTIK:

KITAJSKI SONET.

Cvetoč je dan, azur drhti zapíta;
so vrata mandarinovega dvora,
le vodomet se dvíga brez premora
kot plamen v jezeru na sredi vrta.

Ko slep se dvíga žar iz srca srede,
in ko ob grudi grud drhti, dehti,
plašná strmíta tja, kjer ždi papíga.

V polumrák zavíja lopa se odprta,
svoj popek gleda Buddha, in kot zora
sta legli deví dve za hip odmora
na oblačíla svoja razprostrta.

In reči si ne upata besede;
papíga na obroču zlatem ždi
in gleda zlobno, kar je nič ne briga.

ALOJZIJ GRADNIK:

KURTIZANI.

Vsi te poznajo, a nikdo ne sname
klobuka pred teboj. Ko sred aleje
greš, za tabo sikajo dostojne dame.

Ker dobro veš: če se po trotoarjih
prodajaš ti za kríla in za hrano,
prodajajo se one po oltarjih.

A ko ponosno in izzivajoče
si ogleduješ vse te farizeje,
se ti v obraz jim zasmejati hoče.

In moški, ki te niso zdaj poznali,
zvečer na tvojem domu se udano
ko psi ti bodo vsi prilizovali.

KLARA.

Slika.

6.

Čudni dnevi so se začeli poslej, čudni in nerazumljivi. Čutil sem, da stoji med menoj in Klaro nekaj, kar brani, da ne preide najino prijateljstvo v ljubezen.

Toda kaj je prijateljstvo in kaj je ljubezen in kaj je više?

Nerazumljivo mi je bilo, kaj naju še loči, saj sem ljubil vse to, kar je ljubila ona.

Spremljal sem Klaro vsak večer ponoči domov. Ljubila sva se bolj in bolj in čutila sva oba, da naju veže bolj in bolj skrivna sila.

„Glej, Klara,“ govoril sem ji v krasni zvezdnati noči, ko sva stopila na razpotje. „Glej, ta božji krasni svet! Zakaj ne živiva kakor ljubimca? Zdi se mi, da igrava pod krinkami. Bodi diva si odkritosrčna! Odloživa si krinke in bodi diva si to, kar si moreva biti! Končno je zelo lepo prijateljstvo, toda čemu mučiti se . . .“

„Ti se mučiš z mojim prijateljstvom?“ je rekla Klara in me resno pogledala.

„Nisem mislil tako, ampak to čutiš tudi sama, da sva si več.“

„No, in kaj hočeš?“

„Da bi bila moja vsa, vsa“ . . .

„Ti egoist,“ je šepnila Klara z očitajočim obrazom, stisnila mi je roko in odšla v hišo.

Poslej nisem hotel več tako govoriti, dasi se mi je čudno zdelo, da me je Klara odklonila. Zagledal sem življenje sedaj v oni čisti luči, ki zasenči vse bogove, ki jih postavljajo polživeči ljudje ali poljudje, kajti življenje samo je bog, samo sebi namen.

Zgodilo se je, ko sva zopet stopala s Klaro ponoči domov, da je obstala utrujena na strmi ulici. Živo so ji zažarele oči, roke so ji zatrepetale . . .

„Klara“ . . .

Objela me je z obema rokama in se mi naslonila na rame. Poljubljaj sem njen obraz, lase, vse . . .

„Klara, ali si utrujena . . .?“

Ona je ihtela . . . Dolgo je slonela tako, čez čas se je utolažila in odšla sva dalje.

„Res, tako sem utrujena“ . . .

(Konec.)

Ko sva prišla do vrat, ločila sva se težko. Čutila sva oba, da je boj odločilen. Predno sem vedel, kaj in kako, sem stal pred zaprtimi vrati.

Vrnil sem se domov zelo nezadovoljen.

In potem je prišla ona noč, ona jesenska krasna noč. Ali ste že videli enako, božji svetovi? Po tleh se je usipalo listje s platan, in nad strehami so bežali sinji vetrovi. Klara je bila čudna, nezadovoljna. Počasi je stopala poleg mene in je malo govorila. Vedela je sicer vedno toliko govoriti. Hipoma se me je oklenila in rekla: „Prijatelj, ločiti se morava.“

Vse je zatrepetalo v meni.

„Zakaj?“

„Ne vprašuj, zakaj! Ne povem.“

„Govori, zakaj vedeti hočem! Prijel sem trdno nje onemogle roke in čutil sem, kako v meni divja strast.“

„Odidem,“ je odgovorila Klara hladno.

„Kam?“

„Mogoče se vrnem.“

„S teboj pojdem.“

„Ne moreš.“

„Hočem“ . . .

Hotela mi je izviti roke.

„Klara!“ . . .

„Odpusti, ni mogoče drugače. Ako si mi prijatelj, mi zaupaš. Bil si mi tako dober. Ne oskruni teh lepih spominov sedaj!“

„Kako naj živim brez tebe!“

„Verjemi, da jo najdeš, ki me nadomesti in ki ti bo več, nego prijateljica.“

„Nikdar, nikdar“ . . .

„Ko pa mora biti tako.“

Približala sva se vratom.

„Hočem gori s teboj.“

„Kaj hočeš tam?“

„Videti hočem malega“ . . .

„Ne moreš. Bodi mož, vreden samega sebe!“

„Ti odhajaš?“ . . .

„K njemu. Vrnil se je in jaz sem srečna“ . . .

„Moj bog!“

„Glej, svetovala sem ti vedno: Zaljubi se!“

„Kako naj se zaljubi, kdor že ljubi!“
„Izprevidiš sam, da je bilo prav tako. Mogoče tudi, da se vrnem.“

„Vrni se, Klara! . . .“

Odprla je vrata.

„Pridi po slovo zjutraj, ko boš mirnejši! Sedaj pojdi spat! Tudi jaz sem trudna.“

Pustila mi je, da sem jo poljubljal in tako sva se poslovila.

„Lahko noč,“ je šepnila in vrata so se zaprla.

Ozrl sem se okoli po široki jesenski noči. Bil sem enak listom, ki je ž njimi pometala burja preko razpotja. Čutil sem, kakor človek, ki je šel po lepih tratah in se je začutil naenkrat sredi pustega sveta, sam, brez prijateljev in brez poti. Nisem vedel, kaj naj storim. Kako naj jo rešim sebi? — Sklenil sem prositi jo zjutraj in storiti vse, da si premisli. V sladki nadi, da je morda vendar še možna rešitev, sem odšel domov . . . Vzbudil sem se, ko je bilo solnce že visoko, in se hitro oblekel. Hitel sem naravnost k nji. Odprla mi je starka s sladkim smehljanjem in s pismom v roki. Videl nisem ničesar. Planil sem naprej v sobo, a bila je prazna. Postelja je še stala razkopana, in obstal sem pred njo, kakor okamenel. Isti trenutek sem čutil nekako otrpnjenje, vsa moja kipeča čustva so se naenkrat polegla. Za menoj je prišla starka s pismom.

Odprl sem in čital.

„Dragi prijatelj! Ker bi se bila od Tebe težko osebno poslovila, mi odpusti, da se poslavljam na ta način! Prihranim s tem bolesti Tebi in sebi. Čemu trpinčiti se! Človek vlada sebi in življenju. Srečna sem bila ob Tebi, svojem prijatelju, kakor si bil Ti srečen ob meni. Mogoče, da se še vidiva in bova zadovoljna, da je bilo tako. Bodí miren in spominjaj se svoje prijateljice, kakor se bo ona spominjala Tebe.

Klara.“

Sedel sem na posteljo. Kje je sedaj zlato-lasa glavica, ki se je smehljala z blaženimi nasmehi med belimi blazinami? Kje so veseli vzkliki domače radosti? Kam je prešla Klara, skrbna mati, dobra prijateljica?

Naslonil sem se na vzglavje in sem se zjokal po dolgem, dolgem času. Prišla mi je čudna tolažba v srce, ko sem pomislil, da mi je dala Klara vse, kar je mogla in da več ne more dati. Kako sem egoističen! Zakaj bi ji ne privoščil sreče, ako jo najde ob njem? In če se vrne? Kaka

radost! Morda se vrne? Varala se je morda v njem in ga ne bo več ljubila. In takrat! Kaka sreča!

Odšel sem v jesenski dan in ne vem, kod sem hodil. Moje misli so šle za njo po svetu in so jo iskale. Kam si odšla, ti sreča moja, življenje moje?

Tisti dan sem bil odpuščen iz urada.

Zvečer sem, kakor po navadi, zašel v predmestno gostilno. Oba, prijatelj Matej in tovariš Šuka, sta sedela tam globoko zamišljena. Odzdravila sta mi hladno.

„Glejte,“ mi je rekel prijatelj Matej, „one natakariče ni več“ . . .

Pri tem je pil tako, kakor je navadno pil, kadar je tovariš Šuka govoril pesimistične misli. Tovariš Šuka je sedel tiho.

„Tako?“ sem se začudil hladno, „no, pa pride nova“ . . .

Gledal sem ves večer po množici. Razumel sem njih zamišljene oči. Povsod se je bralo: „Kam je šla?“ . . . In zdelo se mi je, da je odmevalo pod temnimi oboki: „Kam je šla?“

Prazno, pusto je bilo v gostilni; stoterim in stoterim je danes otrpnilo življenje, ki se je bilo vzbudilo v njih. Hitro so odhajali drug za drugim.

Tudi jaz sem po dolgem času zopet stopal sam domov. Vse, kar se je bilo zgodilo, je šlo pred menoj podobno sanjam, ki si jih človek kliče v spomin v osamelih dneh. Nisem vedel, ali sem srečnejši ali nesrečnejši od vseh onih. Oni se vrnejo. — A jaz? Kje je pot in kje je cilj? . . .

* * *

Dobil sem zopet službo. In pili smo zopet vsak večer v predmestni gostilni vsi trije: jaz, prijatelj Matej in tovariš Šuka. Zanimale so nas zopet dnevne novice in razveselili so nas poseti nenavadnih gostov. Tovariš Šuka se je popravil, oči so bolj oživele in obraz je dobival zopet širše oblike. Prijatelj Matej je postal zopet dovtipen in vesel, podbradek mu je zavzel prejšnje častno mesto v ovratniku.

„Na človeka pridejo včasih trenutki,“ je dejal, „toda nič čutiti je predpogoj vsake zadovoljnosti.“

Spominjal sem se dolgo Klare in se je spominjam še danes. Dolgo sem upal, da se vrne. A ni se vrnila.

In tako so zopet počasi mirno tekli naši dolgi, dolgi dnovi.

GIZA GREGROVA:
SALOME.

PROF. DR. LUDOVIK GUMFLOWICZ.*

SOCIOLOŠKI PROBLEMI V AVSTRIJSKI POLITIKI.

(Konec.)

Umljivo pa je, da se bodo avstrijski Nemci taki „politiki“ avstrijske države upirali z vsemi silami, da jo morajo obsojati in da bodo z vsemi sredstvi izkušali preprečiti jo.

K temu jih pač sili čut, da ohranijo svojo narodnost. — To, proti čemer se bore, pa ni „politika vlade“, kakor mislijo krivo, ampak navaden proces razvoja, ki ni odvisen od nobenega

ministra. Pred leti so Nemci trdili, da je takratni naučni minister Madejski (Poljak) povzročil, da se je v Celju osnovala prva slovenska gimnazija na Štajerskem. No, naučni minister Nemeč (Hartel), ki je bil razun tega še nemški vseučiliški profesor, pa je obljubil Slovincem kar celo vseučilišče. Nemci mu tega ne morejo odpustiti. Kakor bi bilo vse odvisno od kakšnega ministra! Razvoj takšnih socialnopolitičnih razmer ni od-

* Znameniti poljski državoslovec, bivši profesor državnega prava na graški univerzi, L. G u m p l o w i c z, praznuje letos svojo sedemdesetletnico. Ob tej priliki se je zdelo uredništvu „Slovana“ posebno umestno, priobčiti slovenski prevod članka, ki je lani izšel v „Politisch-anthropologische Revue“ in v krakovskem „Swiatu słowianskim“. Članek je po svoji vsebini zelo aktualen in mora zanimati v prvi vrsti slovensko občinstvo, saj malokateri znanstvenik je bodočnost slovenskega naroda tako optimistično presojal, ko Gumpłowicz v tem članku. — Ludovik Gumpłowicz se je narodil l. 1837 v Krakovu. Posvetil se je filozofskim in državoslovnim študijam. V „Philosophisches Staatsrecht“ je priobčil temelj svojemu naziranju o državi. L. 1876 je postal docent, 1882 pa izredni profesor na juridični fakulteti graške univerze. Skupno z Ratzenhoferjem je osnoval takorekoč avstrijsko sociološko šolo. Priboril je tej novi vedi o družbi v Avstriji veljavo in osmešil s svojimi ostrimi napadi starokopitne nemške profesorje v „rajhu“, ki niso hoteli priznavati sociologije. Preobširno bi bilo naštevati vse njegove knjige. Vsakemu slovenskemu pravniku so znana dela, kakor „Občno državno pravo“ in „Avstrijsko državno pravo“.

Kjerkoli govori o Slovincih, daje izraza svojim izrednim simpatijam. Njegovo najdovršenejše delo je „Die sociologische Staatsidee“. Poznejša njegova dela so vsa sociološke vsebine. Njegov „Grundriss der Sociologie“ se je prevedel na vse kulturne jezike. Pred dvema letoma je izšla „Geschichte der Staatstheorien“, letos pa v novi izdaji „Občno državno pravo“. Ker Gumpłowicz nikdar ni v Gradcu med nemškim profesorskim zborom zatajil Slovana in se je vedno potegoval za slovanske, posebno pa slovenske dijake, so uprizarjali proti njemu grde nemško-nacionalne gonje. To brezobzirno postopanje proti svetovnoznanemu slovanskemu učenjaku je neizbrisljiv madež v zgodovini graškega vseučilišča, čigar znanstveni značaj itak vedno bolj pada. Letos je bil prisiljen, zapustiti drago mu stolico, ker je namreč dovršil sedemdeset let in šel v pokoj. Posebno visoko čislajo Gumpłowicza Poljaki, kjer uživa pri vseh strankah velik ugled kot znanstvenik. Gumpłowicz spada med one znanstvenike, ki jih sedanost ni še zmožna ceniti, ker je njih polet misli previsok. S svojim duhom hitijo naprej, duševni minores gentium jim pa ne morejo in nočejo slediti.

visen od ministrov, pač pa so dela teh ministrov odvisna od razvoja.

In tega razvoja ne ustavi nihče. Sedaj pa nastane drugo vprašanje. Jeli ustvarila kdaj kakšna država več nacionalnih kultur? Ali lahko država pospešuje istočasno več nacionalnih kultur?

Zgodovina nam ne podaja takšnega slučaja. To je umljivo. Kajti funkcije države delajo v prvi vrsti na to, da omogočijo ljudem skupno bivanje in da olajšajo medsebojno občevanje.

Zato eliminirajo vse, kar moti skupno bivanje ali kar ovira občevanje. Če državni aparat funkcionira pravilno, potem odstranja zločince, ki motijo skupno, mirno bivanje, skrbi s cestami in zavodi za promet in daje pravico, da ne nastanejo kakšni prepiri. Iz istih vzrokov stremi država za tem, da vpelje en jezik za občevanje v vsej državi. Tako si razlagamo tendenco nacionaliziranja, ki jo kaže vsaka država.

Rusifikatorske težnje Rusije so prav tak izraz narodne funkcije države, kakor pri Avstriji germanizatorske.

Ta naravna tendenca vsake države pa zadeva na močnejše, naravne zapreke, katere se ji upro in katerim se mora prilagoditi. Rusija je zadela na narode, katerih ni mogla porusiti, in Avstrija na narode, katerih ni mogla ponemčiti.

Četudi opusti država nemogočo splošno nacionalizacijo, vendar to ne izpremeni naravne tendence vsake države, najsi je tudi pod pritiskom nepremagljivih ovir krenila na novo pot. Ko bo Avstrija popolnoma opustila germanizacijo, bo vendar vsled svoje naravne funkcije avtomatično stremila za tem, da zbliža različne slovanske narodnosti. S tem, da bo pospeševala splošno kulturo, ne bo povečala razločkov med različnimi slovanskimi narodi, ampak jih bode odstranjevala, — enotna država bo eo ipso zbliževala različne slovanske narodnosti.

S tem se razširi vprašanje avstrijskega kulturnega problema preko mej Avstrije in nastane vprašanje vzhodnoevropejskega kulturnega problema. Kakor vsak drug kulturni problem, obstoja tudi ta v tem, da se različni vzhodnoevropejski narodi, četudi jezikovno sorodni, vendar različni, spravijo mirno pod eno streho.

Vojna je pogosto sredstvo kulture, — namen kulture pa je mir in mirno bivanje ljudi med seboj. Zato je bistvo vsakega kulturnega problema, da izkuša takšno mirno bivanje omogočiti in če ne s silo in vojno, se lahko to doseže z jezikovnim zbliževanjem in s skupno kulturo.

Nevede stremijo za tem ciljem države in ga izkušajo doseči z vojsko, s silo in potoki krvi. Za tem ciljem je stremil tudi ruski panslavizem. Danes lahko rečemo, da Rusija ne more prevzeti tega kulturnega dela, kvečjemu da stori samo njegovo polovico s tem, da zedini vse vzhodne Slovane. Pri zahodnih in južnih Slovanih bo opravljala to Avstrija. Le Avstrija je poklicana, da reši del vzhodnoevropejskega kulturnega problema s tem, da združi zahodne in južne Slovane.

Ta misel se nam vsiljuje tem bolj, če opazujemo nekatere duševne toke in nacionalnopolitične namere med temi narodi, ki lahko ta poklic sugerirajo avstrijskim državnikom. Te toke in namere hočemo tukaj še malo pretresti.

Ruski panslavizem je našel v sredini Slovanstva, med Poljaki, ostre nasprotnike. Dolžili so ga, in to ne krivično, da mu je združitev Slovanov le krinka, pod katero dela propagando za ruski dspotizem in da hoče spraviti vse slovanske narode v rusko hlapčevstvo.

Da se temu izognejo, so Poljaki vsako nameravano zблиževanje med slovanskimi narodi ožigosali kot panslavizem. Najnedolžnejši kongresi slovanskih jezikoslovcev so dali Poljakom povoda, da so zabavljali panrusizmu.

Zaradi tega sumničenja in podpihovanja je bilo vsako zблиževanje Slovanov na kulturnem polju postalo nemogoče.

To rezervirano, skoraj sovražno stališče Poljakov in liberalnih elementov vseh Slovanov proti poizkusom zблиževanja se je umaknilo koncem osemdesetih let preteklega stoletja novi, slavofilski struji. Na avstrijskih vseučiliščih se je začelo zблиževanje med slovanskimi dijaki, ki ni ostalo brez posledic. Sedaj so začeli ločiti slavizem od panslavizma. Slavizem se naj ne briga za politične namene in naj goji in neguje le „slovansko vzajemnost“ in solidarnost na kulturnem (literarnem, jezikoslovskem) polju.

Ta, jedva par desetletij stara struja je do slej že prinesla lepih sadov. Pobratimstvom in zблиževanjem slovanskih dijaških društev na avstrijskih vseučiliščih so sledila slovanska društva, katerim so se pridružili slovanski klubi. Kako so se razmere korenito izpremenile, za to imamo lep vzgled pri Poljakihi.

V Krakovem, metropoli najožjega polonizma, kjer je veljalo nepoznanje slovanskih jezikov in slovstev za največji patriorizem, se je ustanovil v začetku devetdesetih let slovanski klub, in od lani izhaja tam celo mesečnik „Swiat słowiański“.

Vse to ni politično, še manj pa je panslavistično. Ves tok je strogo kulturn in izvira iz zanimanja za sorodne jezike in slovstva.

Vsaka moderna država mora gojiti vedo in umetnosti, in tako podpira Avstrija hočeš-nočeš vse te slovanske namene. Država mora skrbeti za šole; ljudskim šolam slede meščanske in učiteljske; a vse to povsod v narodovem jeziku. Torej: češke, poljske, maloruske, slovenske, hrvatske, tudi srbske. Za meščanskimi šolami pridejo srednje: gimnazije, realke, za temi tehniške in — vseučilišča. Seveda se godi vse to v kljub najhujšemu protestu Nemcev.

Toda to jim ne pomaga nič. Razun tega so še sami nemški ministri, ki store pri vseh fazah tega historičnega procesa odločilne korake. Imena nemških ministrov Giskra, Stremayr, Gautsch in Hartel markirajo pot, ki so jo pokazale zgodovinske razmere in geografska lega avstrijski državi. To nam dokazuje, da se na stvari nič ne izpremeni, če se menjajo ministri; ministri namreč ne odločujejo ničesar. Ravno nasprotno stoji stvar: tok razvoja suverensko ukazuje ministrom, naj so že te ali one narodnosti.

Na tak način goji in pospešuje država razvoj različnih slovanskih narodnosti in na ta način implicite — vsled sedanje slavistične struje — njihovo zблиževanje, t. j. slavizem.

Izkušnja pa nas uči, da so socialnopsihiške struje le predznaki in naznanjevalci političnih stremeljenj. Mislimo le na zedinjenje Italije in Nemčije ter na socialnopsihiške struje, ki so je napovedovale!

Zato lahko trdimo, da današnji kulturni in literarni slavizem v Avstriji ne bo ostal večno tak, ampak da se bo, kakor hitro dobi dovoljne moči, obrnil v političnega t. j. da postane politična težnja.

Naj li to dokažem? Jako lahko. Oglejmo si samo Hrvatsko, Dalmacijo, Kranjsko in avstrijsko Primorje! Ogrska je v zvezi z Nemčijo razdelila „troedino“ kraljevino po receptu devide et impera v dva dela. Hrvatska - Slavonija je ostala Ogrski, Dalmacijo je dobila Avstrija. Toda ni trajalo dolgo in na podlagi iste (srbskohrvatska) narodnosti so se socialno-psihološke struje izpre-

menile v politično težnjo, da se združijo zopet te dežele. V Zagrebu in Zadru se ta zahteva stavi javno, v Zadru od deželnega zbora. Temu se nam ni treba čuditi; za takšno združitev ne govori le skupna preteklost, skupna narodnost, ampak tudi kodificirano, ne odpravljeno, še vedno priznано hrvatsko in ogrsko državno pravo.

Tudi zблиževanje Hrvatov s Slovani Kranjske in Istre, ki traja že desetletja, se je danes že preobrnilo v fazo političnih zahtev.

Večkrat premišljajo, ali bi bila mogoča kaka unija med „Slovenijo“ in Hrvatsko. Toda do tega je še daleč. Prvič vlada med Hrvati in Slovenci isto nasprotje, kakor med Čehi in Poljaki. Hrvati so plemiško ljudstvo, t. j. ljudstvo, ki se je razvijalo od nekdaj pod plemiškim gospodstvom. Slovenci ne poznajo vse te prazne šare in so zaradi tega, kakor Čehi, bolj demokratični. Iz tega nastanejo nesporazumljenja, ki se ne dajo premagati izlahka. Nekaj pa je gotovo: troedina kraljevina se bo zopet zedinila in to v kljub ustavi l. 1867, ki jo je razdelila med Avstrijo in Ogrsko. Kajti pokazalo se bode, da je skupna hrvatska zemlja bolj životvorna, ko katerakoli „liberalna“ ustava. Narodne sile se bodo okrepile in zmagale.

In tudi Slovenci se bodo razvijali, dasi se morajo na domačih tleh bojevati z dvema starima kulturnima narodoma, katerima lahko postane njihov razvoj nevaren: z Italijani in Nemci. Te pa doleti na slovenskih tleh usoda vseh starih kulturnih narodov. Lahko se vesele, če jih na njihovi zemlji ne preplavi in zalije potop tujih „barbarov“; kjer pa sejejo čez meje svoje domačije seme kulture, tam sejejo zobe kadmejskega zmaja, iz katerih bodo vzrastle oborožene čete, ki pojdejo proti njim.

Zgodovinski razvoj ni nikaka idila in etična čuvstva ne vodijo narodov. Zadovoljimo se lahko s tem, da se vrši narodni boj v mejah državnih postav; sile pa, ki ga gibljejo in smotri, za katerimi stremi, ne leže niti na polju prava niti etike, ampak rezultirajo iz bivstva socialnega naravnega procesa.

(Prevedel Glonar.)

PSOGLAVCI.

Zgodovinska slika. Napisal Alojzij Jirásek

XIX.

Lamminger pl. Albenreuthski je sprejel v svojem stanovanju v Lobkovičevi palači takoj in jako uslužno svojega advokata, ko se mu je dal po obedu javiti. Baron je zelo poželjivo poslušal poročilo o današnji razpravi ter je komaj s kako besedico pretrgal juristovo pripovedovanje. Ko pa je odvetnik končal, je Lamminger vstal in, hitro se odločivši, je rekel: „Takoj odpošljem na svojo grajščino sla, da preiščejo tam in vzamejo vsa Štrausova pisma. Preko okrožnega glavarstva bi to dolgo trajalo, a ona tesla bi jih izvestno še prevarila. Tako pa jih presenetimo, in sodišče bo imelo hitro podrobne vesti o tistih puntih.“

Lammingerjev zastopnik se je s tem strinjal popolnoma.

Kmalu je odjezdil iz Lobkovičeve palače brzi sel, noseč oskrbniku Košu na Kotu naglo gospodarjevo odredbo.

Naslednjega dne, v soboto Hodje niso bili pri zaslišavanju, ker tega dne apelačno sodišče nikdar ni imelo seje, kakor tudi ne ob nedeljah in sredah. V ponedeljek pa so jih iznova zaslišavali vsakega zase; vsa obravnava se je vrtila le okoli izgredov, ki so se dogodili na Hodskem. V torek so bili proti pričakovanju vsi nankrat pozvani pred sodišče, in tu jim je predsednik resno in živo dokazoval, da so se — kakor se je izkazalo — vsi težko pregrešili proti svojim podaniškim dolžnostim, da pa se zdi, da so bili k temu zapeljani in varani, kakor se morda dokaže, in le to bi njihovo kazen zmanjšalo.

„Ali naše pravice, visokorodni gospod!“ je zaklical Kozina.

Stari Hrubi je segel z roko pod telovnik.

„Tudi v tem se motite vsi,“ je odgovoril predsednik ostro. „Vaše pravice so imele veljavo nekdanj, — toda sami veste, da so bile pred leti odpravljene in proglašane brez vrednosti.“

„Ali čemu je bila pa že tista komisija na Dunaju,“ se je branil Kozina, „če so bile že brez vrednosti?“

„A mi jih imamo še! In prav najboljše!“ je vzkliknil Hrubi ter se, potegnivši roko izpod telovnika, dvignil s pergamenti, ki jih je rešila njegova sestra, Kozinova mati.

(Dalje.)

„Pokaži!“ je zaklical eden izmed prisednikov. Listine so šle iz roke v roko.

„Prave so, a njih veljavnost je uničena!“ je dejal predsednik. „In da se ne boste varali še nadalje —“

Med Hodi se je začul krik, in stari Krištof Hrubi je bil kakor mladenič hitrega koraka poleg sodne mize, kjer je doktor Paroubek na predsednikov migljaj z dolgimi škarjami naglo prestrigel črnobelega pečatne vrvice z obeh listin, in so šle — resk! — škarje tudi čez pergament. Hodje so bili kakor od strele zadeti. Umolknili so, stali kakor mutasti ter niso mogli izpregovoriti niti besedice. Stary Hrubi je trepetal. Po dvorani sodišča je vladala globoka, zadušljiva tišina. Členi apelačnega sodišča so zrlji ne brez sočutja na hodske kmete, pobite in sila zadete z uničenjem poslednjih privilegijev, zlasti pa so gledali na belolasega kmeta resnega držanja, na Krištofa Hrubega, kateremu so kapljale solze preko razoranega obraza.

Prvi, ki se je zavedel, je bil Syka. „Slavno prizivno sodišče!“ je izpregovoril. „Mi smo nedolžni, mi nismo gospodu Lomikarju ničesar storili. Za to, da nas je tožil, uničujete te stare kraljevske pravice —“

„Molči!“ je zaklical predsednik. „Razumite vendar, da se to ni zgodilo zaradi tožbe! Zaradi te boste sojeni in kaznovani drugače. Ti pergamenti so izgubili svojo veljavo že takrat, ko vam je bil naložen ‚večni molk‘, za katerega veste dobro. Na to, kar je bilo, torej ne mislite! Za to pa mi ne moremo. Toda tam med vami še vedno ljudstvo ne vrši svojih dolžnosti in tlake. Rajši pošljite domov nekatere izmed sebe — mi vam to dovoljujemo —, da povedo, kako tu stojte stvari, da vaši krajanje ne bodo čakali svobode in da ne bodo počenjali še hujših reči! Sporočite tja, naj se na nič več ne zanašajo, naj ničesar ne pričakujejo, nego naj lepo poslušajo svojo gosposko, ker sicer bodo smatrani za rebele, in kaj to pomenja, to menda veste sami!“ — —

Žalostni, nemi so se vrnilo Hodje v svojo gostilno. Starega Hrubega je moral Kozina med potjo podpirati, tako je bil starec potr od današnjih dogodkov. Ko so bili sami, so se posvetovali, kaj storiti. Vsi so se zlagali v tem, kako velika napaka je, da ni prišel za njimi ta njihov

odvetnik z Dunaja. Zdaj bi bilo njegovega sveta najbolj treba. Trojica je imela iti domov, da povedo, kaj se je zgodilo. Syka je to vzel nase in oglasila sta se tudi pocinovski Pajdar in postrekovski Brychta. Zdaj je razlagal, zakaj je tako storil.

„V Pragi ne ostanem. Čemu bi se človek le žolčil! Povsod same sleparije. Toda domov tudi ne pojdem. Domov povedat: Kmetje, grajščinski korabač ni umrl, pojdite ga tja na grad poljubiti, — zdaj bo zopet živ, pa še kako! Zato ne pojdem. Ali veste, kaj? — nasproti pojdem temu advokatu.“

„In midva s taboj“, je vzkliknil Pajdar, kateremu je misel ugajala. Tudi Syka je soglašal. Takoj so se vsi trije odpravili na pot.

Ta in prihodnji dan, sreda, ko ni bilo zasedanja, je minil Hodom v nemiru, napetosti in pričakovanju. Kozina ni imel stalnosti. Hodil je po sobi, gledal skozi okno, hodil na ulico, a vselej se vrnil nezadovoljen v kot, kjer je počival na postelji stari stric Hruby, nekako betežen, a vendar oblečen.

Odvetnik Tunkl ni prišel. Tolažili so se, da do jutrišnjega dne pride vsekakor, da se ž njim posvetujejo, — toda nastal je četrtek, prišla je ura sodišča, in Hodje so odhajali zopet sami na Hradčane, v sodno dvorano.

RAVNATELJ V. BUDIL V PLZNI.

Kozina je opazil takoj, da zro vsi nekam ostreje in temneje nanje. Hotel je, kakor je bil popreje sklenil, prositi, da bi smel stari stric sesti, ker ga dolgo stanje utruja, da je danes jedva dospel semkaj, toda svoje prošnje ni mogel izreči. Razprava se je začela brez odlašanja.

Predsednik je najprej vprašal, ali so poslali domov odposlance. Potrdili so, četudi so lagali.

„Dobro, četudi precej kasno. Vaši krajanje nimajo razuma. Imejte ga vi! Zastran teh starih pravic veste, kako je. Zato bodite zopet poslušni in v znak tega položite baronu Lammingerju, svojemu zakonitemu gospodarju, prisego poslušnosti in podaništva —“

„Slavno sodišče, tega mi ne moremo!“ je zaklical Kozina.

„Nimamo polnomočja!“ je pristavil Ecl, „navihaneč“. „Sami ne moremo, ne smemo!“

„Plemeniti gospodje, blagovolite počakati!“ se je oglasil stari Hruby z medlim glasom.

„Da se prej doma posvetujete, kaj ne?“ je vprašal predsednik ironično. „Ta bi bila lepa. Pravkar je prinesel brzi sel vest, da so se Hodje dvignili z orožjem, da so zgrabili kastelana gospoda Albenreuthskega in ga brezdvomno že umorili. In mi vas naj pustimo kar tako domov! Ako hočete, prisezite; s tem daste svojim krajanom dober vzgled ter pomorete to burjo pomiriti. Ako pa nočete priseči, ste sami rebeli. — Ali prisežete?“

„Milostivi gospod!“ je klical stari Hruby. „Nad grobom sem — dajte nam vsaj časa, da premislimo —“

„Ni mogoče. Ali boste prisegli?“

„Ne, ne moremo!“ je odgovoril Kozina odločno. „Mi nismo ničesar zakrivali, in naše pravice imajo še vedno veljavnost.“

Zopet tiho. Sodniki so presenečeni gledali na mladega moža.

„A vi ostali, ali soglašate ž njim? Ali boste prisegli?“

„Ne moremo!“ se je odzvalo zamolklo, a resno sedem hodskih glasov.

Predsednik je zamahnil z roko. Mož v črni suknji je dal Hodom znak, naj odidejo. Ko pa so stopili na hodnik, so zagledali deset cesarskih mušketirjev in častnika, ki je zaklical Hodom: „Pojdite z nami!“

Po ulicah, vodečih s Hradčanov k posvetovalnici v novem mestu, so se ustavljali in zbirali ljudje, da bi gledali nenavadni izprehod. Sedem kmetov, večinoma visokih in stasitih postav, v belih volnenih suknjah, v težkih črnih širokokraj-

nikih je korakalo sredi mušketerske čete. Zada je nosil vojak sedem težkih hrastovih čekan, odzvetih Hodom v njihovi gostilni, kjer se je izprevod ustavil za hip, da so dobili jetniki svojo prtljago. Pražanje so radovedno ogledovali čudne „zločince“, predvsemi pa belolasega kmeta, katerega je vodil ob roki mlad Hod. Ljudje so kazali nanje, na njihove čekane, jopiče in na rdeče pentlje, ki so frfotale na beli suknji onega mladeniča.

Hodje niso govorili. Le preje, ko so stopali s Hradčanov, so razburjeno vpraševali drug drugega, ali je dobro slišal, da so se Hodje spuntali. A nihče ni preslišal tega, kajti vsakdo je mogel reči tako, kakor rihtar iz Hodova:

„Dà, — dobro sem slišal, ko je to rekel oni gospod od sodišča.“

„Joj, joj! Kaj bo!“ je zajavkal Hruba.

„To je gotovo Pribek!“ je dejal zamračeni Kozina — in žena in otroci so mu prišli na misel. Pa zopet in živeje je mislil nanje, ko so jih odvedli na hodnik novomestne posvetovalnice in odtod kmalu v temno ječo.

„No, torej z bogom! je vzdihnil stari Hruba, ko je prestopil prag tistega neprijaznega prostora. Tu se je poslovil od luči in sveta, kakor bi ne upal več, da ju vidi še kdaj. Slab in utrujen je omahnil na leseno trdo ležišče, ki je bilo stol in miza obenem ter je vzdihnil: „To nam je usojeno za vse! Toda kaj je doma, kaj je doma!“

In to je bila vseh najžalostnejša misel, zlasti pa Kozine.

* * *

D drugega dne popoldne se je bližala Pragi kočija, katero sta vlekla dva stasita uprežena rjavca. Bila je čudna zaradi tega, ker je sedel na kočijaževem mestu voznik v obleki domažliških Hodov. Ko se je približala praškim vratom, se je naenkrat ustavila in iz nje so stopili pocinovski Pajdar, postrekovski Brychta in Syka, „prokurator“. Ko so stali ob vozu, se je sklanjal k njim iz kočije neki gospod v črni obleki, zardelih, polnih lic, katere je obrobijala velika vlasulja gostih kodrov, ki so se vsipali prav na ramena. Ko se je opiral na vratca, je bilo videti njegovo belo, mesnato roko, kateri se je na sredincu lesketal kamen dragocenega prstana. Plemeniti go-

spod Blaž Tunkl z Brnička, ki so ga imenovani trije Hodje srečali na cesti, je migal s svojimi mesnatimi vekami, pod katerimi so se svetile lokavo male, črne oči, in z naglimi, brzimi besedami je razkladal Hodom, zakaj je zahteval, naj tu izstopijo in zdaj se hoče sam, prav sam voziti v mesto. Govoril je toli naglo, da so ga jedva mogli dovolj hitro poslušati, a pri tem se jim je sladko in prijateljsko nasmihal, jim podajal roko in določal, kje se jutri najdejo.

„Z bogom, ljudje, z bogom! — dobro spite! — s tekom večerajte! — spite brez skrbi! — Vse bo dobro, dobro, dobro! — Imenitno sem se pripravil nanje! Znam to, znam! Tako torej z bogom, z bogom!“

Še iz voza je pomigal gospod Blaž Tunkl s svojo belo, okroglo roko, kateri so se na prstu v solnčni zarji iskriili sijajni žarki.

„Kakor sem že rekel — tale mi ni všeč“, je dejal Syka, zroč za kočijo, ki se je polagoma bližala mestnim vratom.

„In neprestano bi le denar jemal!“ je menil Pajdar. „Za pot, za kočijo —“.

IGRALEC J. MOŠNA V PRAGI.

(V ulogi ravnatelja komedijantov v „Prodani nevesti“.)

Medtem so dospeli do poriških mestnih vrat. Velik hrup in truma ljudij jih je tu ustavila. Na sredi tolpe pa so zapazili Tunklovo kočijo. Vojaki v vratih so jo ustavili ter pozivljali njegova gospoda, naj izstopi. A ni hotel in z voza je osorno govoril ter završil: „Čemu me ustavljate? Ali veste, kdo sem? Plemenitaš in advokat Blaž Tunkl z Brnička“.

„Saj prav zato Vas moramo prijeti“, je odgovoril kratko častnik.

„To boste obžalovali, gospod!“ je klical. Tunkl ves zardel in se je hotel še dalje braniti, a dva vojaka sta se nagnila v voz in potegnili iz njega čestito advokatovo osebo, katero so odvedli naravnost na stražnico. Ljudje so se smejali, hrumeli, vpraševali se, odgovarjali ter si pojasnjevali ta neobični prizor. Syka in njegova tovariša so v trumi začuli, kako so si pripovedovali okoli:

„To je advokat tistih domažliških kmetov, tistih Hodov, katere so včeraj zaprli v novomestni posvetovalnici.“

„Jaz sem videl, kako so jih peljali —“

„Ali si videl njih palice? In tistega starca, ki je jedva vlekel noge za sabo?“

„Pojdimo tod naravnost proč!“ Pajdar se je že obrnil.

„Počakajta!“ je zaklical Brychta in iztegoval svoj vrat. Poleg je bilo slišati:

„No, ali ne veste? Zaprli so jih zato, ker so se tam na Domažliškem spuntali. Oskrbnika in nekaj oblastvenih uradnikov so že pomorili“

Kakor bi bilo v Syko treščilo.

„To je Matej Pribek!“

„Prav ima. A zdaj domov!“ je dejal jezno Brychta. Oči so se mu iskriale. „Matej ima pravo. Hajdita, jaz grem in pojdem k Pribku!“

Syka, ves prepađen, ni na to rekel ničesar, nego samo resno zmajal svojo lasato glavo.

Predno se je razšlo ljudstvo ob poriških mestnih vratih, so izginili odtod trije Hodje, ki so videli, kako so zgrabili njihovega odvetnika in slišali, da so njihovi tovariši vrženi v ječo ter da se je dvignila vsa Hodska.

XX.

Nekako teden pred tem, ko so prijeli advokata Blaža Tunkla, je šla mlada Kozinka jasnega lepega popoldne za hišo na vrt, da poišče tam pegasto kokljo, ki je svoja piščeta rada vodila v bližnjo gosto rž.

Mala Hanica, ki je capala za mamico, se je takoj začela igrati s cvetkami v travi. Ko se je mlada gospodinja ozirala po kokoši, se ji

je nehote obrnil pogled na stran k mestu ter se takoj umaknil na pot, ki je peljala do vasi.

V tem hipu bi bila mogla pegasta koklja odpeljati svoje mladiče čisto okoli noge kmetice in naravnost v najgostejšo rž, kajti Hanči je mislila na nekaj družega, negoli na njo. Celo na Hanico je pozabila. Pogledala je na cesto, vodečo iz mesta v njihovo tiho domačijo, pogledala je in že jo je obšlo hrepenenje. Tod pride Jan! Če bi tako prav sedajle prišel, če bi se nenkrat pojavil med žitom! A to bi bilo mogoče. Že je teden proč, že se bliža drugi h koncu, in sam je dejal, da bo v štirinajstih dneh doma. O, ko bi prišel, ko bi že bil tukaj! Kako žalostno in prazno je brez njega! Povsod ga manjka, njej, otrokoma, gospodarstvu. — Ali sploh pride? Toda mama in vsi sosedje, izkušeni, stari kmetje, vsi ji zagotavljajo, da ga tam ne morejo zadržati.

Hanči je stala, neprestano zroč predse v svojih mislih in spominjajoča se moža, ter ni opazila niti glasov niti hrupa, ki se je dvignil nekje pred hišo, dokler ni pritekla dekla k njej vsa iz sebe, brez sape kličoča, naj gre gledat. Že ko sta prišli na dvorišče, sta opazili skozi odprta vrata osebe, ki so tekle v vas. Drugi pa so se zbirali okoli in se bučno razgovarjali. Predno je Hanči vprašala, kaj se je zgodilo, je vstopila iz svoje kočice stara Kozinka, in v tem je pridrl skozi otvorene duri neki paglavec, upehan, spoten in prašen. Poznali so ga. Bil je iz Dražinova, s posestva strica Hrubega, pastir. Ko je zagledal gospodinjo je začel pripovedovati pretrgano, kakor je mogel po divjem begu, da so danes ravno popoldne prišli iz Kota spodje.

Medtem so sosedje pritekli na Kozinovo dvorišče, da bi čuli, kaj se je zgodilo.

Paglavec je dalje pripovedoval, da so bili to kotski oskrbnik in kastelan, lovci in logarji s puškami in drugače oboroženi, da so pri njih, pri Hrubih, vrgli iz tečajev vrata, ker je bilo zaklenjeno, ter so pregledali vse in premetali vse narobe.

„Kaj so pa hoteli?“ je vprašala stara Kozinka.

„Neka pisma z Dunaja — jaz ne vem —“.

„In ali so kaj našli?“

„Nekaj so baje vzeli —“

„In kam so šli?“

„Ne vem — toda kmetica me je poslala, ker pridejo morda k vam —“

„So že tukaj“, se je oglasil deček izmed ljudij, ki so bili zbrani pri vratih. „Videl sem jih — bila sta dva na konjih —“

„Pa kje sta vendar?“

„Pri Sykovih“.

„Tatje!“ je vzkliknila stara kmetica.

„Mama, gotovo pridejo tudi k nam!“ je vzkliknila Hanči tesnobno.

„Naj pridejo! Pisma! Glej — gotovo tista poročila —“ je klicala stara Hodka. „Kako to znajo! Če mož ni doma, pa pridejo —! In tisti Koš, ki je Jana skoraj ubil! Ljudje božji, imejte pamet in ne bojte se! To bi že vsak hip prihajali k nam, in nikdar bi pred njimi ne imeli miru. Naj le to izvedo! Fantje, branite se in ne ostavite nas!“

Tedaj je neki mož zakričal: „Draženovci, sèm, sèm!“ in mahal burno z roko trumi mož, ki so hiteli mimo urnih korakov. Ustavili so se; ti, ki so bili na Kozinovem dvorišču, možje in ženske, so jim šli nasproti, in tako se je sešel zunaj velik trop.

„Kje pa so ti tatje?“ so vikali Draženovci. Na zardelih obrazih in iskrecih se očeh je bilo poznati, da jih togota kar lomi. Začeli so pripovedovati, kar je v glavnem povedal že pastir Hrubih, kako je oskrbnik Koš s svojim spremstvom izdril pri Hrubih iz tečajev vrata ter da so iskali tako dolgo, dokler niso našli pisem, za katere jim je šlo.

„Gospodinja pravi, da jih je bilo kakih šest od advokata z Dunaja, od tistega Justa in tudi od naših, ki so bili na Dunaju“.

„Naši so v Pragi pred sodiščem“, je klical razdraženo nekdo drug, „in Lomikar potrebuje ta pisma, a proti njim. Razumite! Zato pojdimo ponje!“

„Pri Syki“ — je kričal nekdo, v tem pa se je razlegnil krik: „Matevž! Matevž! Pribek!“

Dolgi Hod se je res pojavil med hišami in je hitel širokim, resnim korakom k trumi, ki je bila zbrana na cesti pred Kozinovi posestvom, skoraj na kraju vasi.

„Ali si slišal?“ so vpili nanj domači znanci in Dražinovci.

„Dà, — vzeli so vam pisma, in zdaj so pri Syki. Kaj hočete?“

„Ta pisma — mi jih ne pustimo!“ so kričali možje.

Na resnem, mračnem Pribkovem obrazu se je posvetil žarek zadovoljnosti.

„Dà, — no, saj sem si mislil. Pa pojdimo! Ženske in otroke proč!“ je klical ukazujoče. „Fantje, hitro po čekane in cepce!“

Oni izmed domačih mož in mladeničev, ki so bili le tako pritekli iz hiš, so poslušali takoj ter hiteli po orožje, s katerim so se vrnili čez tre-

notek. Draženovci so bili že vsi oboroženi s čekanami.

Hanči je stekla s Hanico na dvorišče, iščoča Pavleka, da bi ga imeli pri sebi. Stara Kozinka je ostala pri vratih.

Oskrbnik Koš, ki je Štrausova, Justova in pisma prve deputacije z Dunaja iskal tudi pri Syki, a z manjšim uspehom kakor v Draženovem, se je čudil, da se je hrup okoli rihtarjeve hiše polegel tako sumljivo. Prej, ko so prišli, se je naletelo skupaj ljudi kakor muh, a zdaj, ko je stopil ven z enim samim pismom, z vsem svojim plenom, da bi se vrnil domov, ni opazil skoraj nikogar, razen preplašenih kmetov in poslov. Zasedel je konja, kakor tudi kotski kastelan. Štirje lovci z dolgimi puškami so šli spredaj, ostali in logarji pa so stopali ob strani in zadaj. Pisma, ki jih dobil oskrbnik v Draženovem in tukaj, je dobro skrnil pod svojo temnomodro suknjo.

Naokoli tišina — a nižje, v smeri k mestu, kamor so se odpravljali, se je čul zamolkel šum na koncu vasice.

„Menda nas vendar ne čakajo?“ je dejal kastelan Košu. Ta se je porogljivo nasmehnil ter dejal: „Mislim, da ne bodo taki norci. Saj vendar vedo, kaj je puška —“

Ali tedaj je prodril do njih strašen krik. Ustavili so konje, lovci so obstali. Pred njimi na cesti je stala truma Hodov, ujezdskih in draženovskih, vsi oboroženi s čekanami in cepci. Na čelu njim Matej Pribek s svojo težko čekano v roki. Na desni in levi med poslopji je mahalo tudi dosti čekan, in njihovi okovi so se bleščali na solncu.

Grajski posli so stali nasproti presili razjarjenih mož. Divji krik, s katerim so pozdravili Koša in njegovo spremstvo, pa ni zbežal starega vojaka. „Kaj hočete, kmetje?“ je zakričal. „Pustite nas!“

„Spise! Pisma! Tatje!“ je odmevalo iz divjega hrupa, ki se je dvignil kot odgovor na njegovo ukazujoče klicanje. Oskrbnik je uvidel, da se izlepa odtod ne reši. Izpuste ga le, ako izroči pisma. Toda tega ni maral, ni mogel storiti. Saj je mislil na hitri in strogi ukaz gospodarjev, naj za vsako ceno in kolikor le možno naglo preskrbi pisma z Dunaja.

„Lovci, ustrelite!“ je zapovedal z velikim glasom in je obenem sam potegnil meč. Toda predno so primaknili vslužbljenci puške k licu, so Pribek in za njim Hodje priskočili in se vrgli na lovce. En sam strel je zagrmel — in noben več. Koš je videl strašni roj, ki se je vsul od vseh

strani na njegovo spremstvo. Hotel se je braniti in se prosekati, toda Pribek in nekaj drugih se je poleg vrglo na kastelana. V hipu je bil s konja, in oskrbnik Koš, videč, da ni druge rešitve, je obrnil svojega konja in besno ga zbadaje in v sedlu se sklanja, ga je podil v diru zopet nazaj v vas čez telesa padlih svojih lovcev in pa Hodov. Slišal je za sabo divji krik, slišal, kako se ženejo za njim, okoli ušes mu je žvižgalo kamenje kakor toča. On pa se ni menil, nego drvil nazaj v vas, ubiraje pot do bližnjega Trganova.

Na bojišču je bilo že mirneje. Pribek je kakor poveljnik ostro in rezko zapovedoval. Puške, ki so jih odvezli premaganim lovcem, je ukazal odnesti; od grajščinskega kastelana, stoječega na čelu prijetih lovcev, je zahteval odnesena pisma. Ko se je kastelan priduševal, da nima nobenih, ga je dal preiskati, a našli niso niti papirčka.

„Kaj sedaj?“ je vprašal eden izmed Dražinovcev polglasno Mateja Pribka.

„Kaj sedaj?“ je odgovoril Matej mirno. „Tele“ — in pokazal je na lovce — „tele izpustimo domov, toda puške pustimo tukaj in kastelana obdržimo toliko časa, da nam dajo nazaj tista pisma“.

Medtem so se vrnil mladeniči, ki so zasledovali Koša, brez uspeha ter so poročali, kam je utekel.

„Je tudi dobro. Mi storimo, kakor sem dejal.“

Lovce in logarje so izpustili, kastelana pa so odvedli kakor ujetnika na Pribkov dom.

Nekako uro nato je oskrbnik Koš skrivaj odpravil s trganovskega gradu zanesljivega slugo, kateremu je poveril ugrabljenih pisma in poročilo o tem, kaj se je v Ujezdu pravkar zgodilo, in kako je on sam z največjo nevarnostjo za življenje jedva ušel iz rok razjarjenih Hodov. Sel je hitel po poljskih stezah na Kot, kjer je že čakal pripravljeni konjenik in ta je odnesel takoj pisma in pretirano poročilo v Plzen in gospodu Lammingerja v Prago. Koš sam se tega dne ni upal oditi v Kot, ker so — kakor je pravilno slutil — Hodje prežali nanj.

Hanči Kozinova je ostala vso to dobo v veliki sobi, pritiskajoča k sebi svoja otroka. Tudi ko se je vihar zunaj polegel ter je na vasi vse potihnilo, se še ni umirila. Mislila je na moža, kako je vselej z nevoljo in gnevom govoril o tistih nemirih in pretepih, ki so se bili pripetili preje na Hodskem. Kaj bi dejal sedaj, ko bi bil to videl? Ali ne bo današnji boj škodil tudi onim v Pragi? Kaj se zgodi zaradi tega?

Prav do teh dogodkov so se na Ujezdu in povsod na Hodskem često in često spominjali praških odposlancev, kako se jim pač godi. Poročil o njih niso čakali, ker so se vsi nadejali z gotovostjo, da bo v štirinajstih dneh sodba izrečena, in da se odposlanci že v kratkem povrnejo. Zdaj pa so povsod razpravljali le o tem, kaj se je zgodilo na Ujezdu s Košem in njegovim spremstvom. Niti na Ujezdu, niti v nobeni drugi hodski vasi, nikjer niso smatrali tega kaznivim činom. Branili so se nasilstva in s pravico so zahtevali ugrabljenih pisma. A povsod so pričakovali, da se bode Lamminger maščeval, ko zve o tem. No, njega samega se niso bali niti na Ujezdu niti v Dražinovem, saj so se nadejali zmage svoje pravične stvari v Pragi, a vendar —

Gotovo gre gospodu Lomikarju tam slabo. Čemu bi se sicer toliko gnal za tistimi pismi? Pač bo kmalu konec njegove vlade. Opreznejši pa so mislili, da se pride popreje maščevat, nego bode v Pragi odločeno.

„Naj le pride!“ je odgovarjal Pribek na tak govor. „Postavimo se mu v bran. Zdaj ne bo nič več tega, da bi mlatil po nas, in bi mi molčali. Jaz sem sicer dal roko in obljubil Syki in Kozini, da bom molčal, — a kdo je začel?“

In tako je Matej Pribek kratko odvrnil, ko je tretjega dne nato prišel s Kota Košev sel zahtevati, naj bi kastelana izpustili.

„Ali si prinesel pisma, ki ste nam jih ukradli?“ je vprašal Pribek.

„Pisma je gospod oskrbnik že poslal v Prago“, je odgovoril sel.

„Kaj pa potem hočeš?“ se je zadril nanj veliki Hod.

Sel je v imenu grajščinskega oskrbnika zagrozil, da torej pridejo po kastelana — z vojaki.

Pribek se je zaničljivo zasmel. „Le kar brž!“ je dejal, in to je bil ves njegov razgovor.

Odgovor, ki ga je dal oskrbnikovemu slu v prisotnosti ujezdskih starejših ljudij, je bil povsod všeč, ker ne samo v Ujezdu in v Dražinovu, nego po vsem Hodskem so bili razburjeni vsled novega nasilstva sovražnega Lammingerja.

Pribek se ni nikakor bal grožnje, vendar pa je bil oprezen. Po njegovi odredbi so bili razposlani sli po vseh hodskih vasicah s poročilom o Koševi grožnji in obenem z opominom, naj bodo pozorni in pripravljeni, ako bi se kaj zgodilo, da bi si medsebojno pomagali. V Ujezdu in Dražinovem so nočne straže pomnožili, pa tudi podnevi je bilo nekaj mladeničev na straži na višinah in na poljih, zlasti na strani k mestu, odkoder se je bilo napada nadejati najpreje.

HANA KVAPILOVA.

Bilo je jasno, stalno vreme, solnce je pripekalo, in v njegovem žaru je očividno zorelo krasno stoječe žito. Vendar v Ujezdu ni bilo gibanja, ki je bilo v tej dobi običajno. Kar je še tam ostalo veselja, zdaj je izginilo povsem. Vsakdo se je zresnil, mnogi so postali mračnih misli, vsi so nekako čutili da se bliža vihar.

Celo Gregec Iskra, veseli dudak, je pozabil vse šale. Njegova skrb za malega Jurčka se je povečala. Imel je strah zanj in za ženo. Večkrat se je spomnil tudi Kozine in njegove Hanči. Kaj ko bi se kaj zgodilo? Ženske same doma, a gospodar — Bog ve, kaj se godi ž njimi tam v Pragi! Zdaj se že ni več čudil, da ima Hanči za moža tolik strah. Štirinajst dni je že minilo, tudi že tretji teden in celo že četrti se začenja, ali o odposlancih niti sluha! Kaj da traja ta pravda toli dolgo? In zdaj to s tem Košem! Prešlo je pet dni od tistega boja in še vedno se nič ne gane. Morda tudi nič ne bode, morda je grozil le kar tako. Tako je tolažil Iskra šestega dne ženo in svojega slepega očeta, s katerima je sedel zunaj pred kočjo. Bil je topel julijski večer. Mesec je lepo svetil na ves gorski kraj. Dorla je polagoma zibala na svojem naročju Jurčka, uspa-vajoča ga, in je rada poslušala utešljive besede svojega moža. Slep stavec pa je molčal in včasih zmajal glavo, kakor bi ne verjel. Povsod naokoli je vladala tišina, od gozdov je vel zamolkel šum. Naenkrat se je na gori Gradku nad vasjo nekaj zabelilo.

„Ali vidiš, Dorla, tam na Gradku?“

„Kdo pa je tam?“

„Danijelov Volk. Straži.“

„Bolje bi bilo, da tega ni treba“, je vzdihnila Dorla in zapazivši, da je Jurček zaspal, vstala, da ga položi. „Pojdita domov!“ je pozvala moža.

In legli so in kmalu zaspali. Julijska noč se je bočila veličastno nad šumskim krajem. Mesec je s svojim bledim svitom oblival gozdnate strani gorovja in potoval tiho, počasi k zahodu. Povsod tihota, le včasih se je začulo na vasi lajanje psov in od časa do časa zateglo klicanje na okoliških višinah, kjer so se belili suknjiči hodskih straž.

Jutranji veter se je budil, na vzhodu nad črnim gozdom je bledel rob neba. Takrat je skočil Gregec Iskra s postelje in je bil z enim skokom pri oknu, kjer je nekdo trkal in klical: „Vstani!“

„Kdo pa je? Kaj hočeš? je vprašal Iskra osorno brezobzirnega budilca.

„Le vstani in hiti! Vojska gre na nas!“

Glas je naglo umolknil, in slišati je bilo oddaljujoče se nagle korake.

„Jezus, Marija! je vzkriknila Dorla na postelji in zgrabila otroka.

XXI.

Strašna ta novica je razburila ves Ujezd v rani uri jutranjega somraka. Njen učinek je bil tem večji, ker so bili Ujezdčanje začeli verovati, da je kotski oskrbnik grozil le kar tako.

Zdaj je bilo očividno, da se je Koš na ta udarec le pripravljaj, da bi ga občutili tem bolj. Še sreča, da so na Pribkov svet do zadnjega hipa pazno bedeli in so imeli straže tudi izven vasi. In tako je Konopikov Matevž, ki je hodil po poljih, na oni strani proti mestu, še v temi začul, kakor bi se glasile vojaške trombe; to mu ni dalo miru in šel je bližje, hoteč se prepričati, a v tem je srečal človeka, ki je prihajal iz mesta in ta mu je povedal, da je pravkar v tem trenutku nenadoma tja prispela vojska ter da se odpravlja na daljnjo pot.

Fant je jedva pritekel v vas ter je ves v potu in brez diha naznanil, a že je prisopel iz mesta drug sel, katerega je neki dober sosed tajno poslal na Ujezd, naj bi bili pozorni, ker se odpravlja nanje vojska. Nihče ni več dvomil o resničnosti te žalostne novice.

Le kako so mogli misliti, da bi Koš grozil kar tako! To bi niti ne bil Lamminger, ako bi se ne maščeval za to, ker se niso dali oropati pisem! Glej, vojsko si je naročil nanje in da jih opleniti in jim pobrati vse, da postanejo krotki.

Prva misel vsakogar je bila, da reši, kar se da rešiti. Ženske, ki so bile zaradi te novice najbolj prestrašene in so izgubljale vso razsodnost, so se nehote lotile pernic, jedil, oblek in zalog. Njih javkanje in kričanje je bilo slišati od povsod in na vseh krajih: po sobah, v kamrah, na dvoriščih in v hlevih, kjer so odvezovale živino. Nastal je grozen čas zmešnjave in strahu. Vsa vas je bila pokoncu; v poslopijih, med njimi, na trgu, povsod beganje, vrvenje, kakor kadar roje čebele, in povsod hrup in krik. Iz trdega spanja naglo zbudjeni otroci so glasno jokali; tam javka žena, tu lomí polslepa starka na pragu svoje roke. Med javkanjem žen se sliši krik in klicanje ukazujočih mož, rezgetanje konj, mukanje goved zvenčanje verig, škripanje vozov, ki jih vlečejo mladeniči in dekleta, le napol oblečena, na dvorišče ali pred hiše.

Tam že beže! Oni, ki so imeli najmanj, ali ki so bili z nenadno grozo najbolj zbegani, so bežali s culami v rokah in z zavoji na ledjih.

Tam vodi deček meketajoče koze, tam goni fant z velikim naporom kravo, ker žival se plaši in se trga od vrvi. Iz staje izroji čreda ovac, ki beže, tečejo za splašenim ovnom, ne brigajoče se za krik in kletev svojega pastirja in izgubljajoče se v oblakih prahu.

„K Hamrom! V gozd k Hamrom!“

Ta klic je kakor dano geslo letel po vsej vasi od hiše do hiše, od gospodarstva do gospodarstva. Nihče ni vprašal, od koga je to geslo, nihče ni razmišljal, ali je dobro, nego vsakdo je poslušal in hitel ter izkušal biti čim prej in prej spodaj pod goro Gradkom v senci zaščitnega gozda, ki se je črnel široko in daleč v velikem pasu skoraj prav do mesta, okoli Havlovic s Hamri in dalje v loku po granicah, zavarjajoč pot do bližnje Bavarske.

Najmirnejši in najrazsodnejši med vsemi je ostal Matej Pribek. Na prvi klic je skočil s postelje ter se hipoma opravil. Njegov stari oče, ki ob tem času že ni spal več, je zajavkal na postelji ob tej novici. Matej pa, kakor bi ga ne slišal, je šel ven buditi hčer in posle. Manica je napol oblečena stopila iz svoje kamrice. Kratko, je povedal, zakaj je tak hrup, in jej naročil naj se pripravi na pot, naj ne pozabi deda ter naj vzame sabo jedi. Predno je še ostalim zapovedal, je ostro ukazal pastirju, naj takoj in kolikor more hitro, kakor strela leti v Dražinovo z vestjo, da gre vojska, naj pobegnejo, kmetje in mladeniči pa naj pridejo oboroženi na Ujezd ali pa, če bi že tja ne mogli dospeti več, k Hamrom. Nato šele je naročil hlapcu, naj upreže konja in naloži na voz nekaj žita in starega gospodarja, ostali pa naj se brigajo za živino. To vse je opravil v kratkem hipu in sicer toli strogo in odločno, da se posli niso imeli niti časa prestrašiti ter so, z mirom gospodarjevim vzpodbujeni, izvršili vse priprave za beg brez vse zmešnjave.

In medtem, ko so se v redu lotili dela, je bil Pribek že iz hiše, za vasjo, ter je stoječ z dvema sosedoma na holmcu, zrl tja naprej proti mestu in dalje doli k Havlovcem. Šele danilo se je, in ves okraj je še počival. Zgodnji jutranji veter je vel po zarošenem zorečem žitu in je pihal v bele suknjiče opazujočih Hodov. Povsod je bilo tiho, nikjer glasu, niti zgiba. O vojski ni bilo še niti sledu.

„Še so tam v mestu, da se okrepcajo proti nam. No, medtem se moremo pripraviti tudi mi“, je dejal Pribek, obračaje se k vasi, odkoder so zveneli hrup in kriki. „Toda tukaj pustimo koga, da bo stražil“.

Vrnil se je v vas, hodil z velikim korakom od poslopja do posloja in klical ljudem, naj se toli ne boje, saj vojske ni še niti videti, zato naj beže razumno.

„A vi, možje, ne bežite! Za mano! Zadržimo jih, da bodo mogli naši uteči in da jih vojaki ne pomore kakor ovce, ko jih srečajo. Le brž, možje, brž z menoj! Pokažite, da smo še pravi Hodovaci! Vzemite čekane, cepce in najbolje, kdor ima puško! Le hitro, možje, le hitro!“

Tako je klical Matej Pribek z močnim glasom. Njegovo lice, sicer mračno in resno, je ne navadno oživel, žareče od poguma in bojevitosti. Oči so mu kar gorele. Hodil je izredno naglo in gibčno; gromki njegov glas je preglasil krik in hrup, iz katerega se je čulo razločno, kako je klical, stopajoč med hiše: „Le brž, fantje! Za mano! Vzemite cepce, puške! Le brž, Hodovaci!“

Le pri eni hiši se ni ustavil in sicer pri Kozinovi, kjer mož, kakor je dobro vedel, ni preostajalo. Ni jih preostajalo, da, celo premalo jih je bilo. Edini hlapec v tem času groznega hitenja in zbežanosti ni zadoščal, zlasti ker je bila tudi gospodinja od strahu kakor premagana. Ni se bala zase, niti za hišo, nego za otroke. Ko je nastalo to kričanje, je pobledela kakor stena in prvo je bilo, da je skočila po otroke. Objemši Hanico in vlečoč za roko Pavleka, je letela ven, dokler je ni na dvorišču ustavila Janova mati. Stara kmetica se je prav razsrdila, da je Hanči toli boječa; ne brez upiranja jo je končno prisilila, da se je šla na beg drugače pripraviti. Tresoča se in vsa blede je ubogala mlada gospodinja, toda svojih otrok ni izpustila niti za hip iz oči. Vse se je vršilo sedaj pri Kozinovi po volji starke. Samo ona je ostala razumna in se ni dala zbegati od groze. Vsega se je spomnila, kar bi bilo treba vzeti seboj. Toda kam s tem? Kam naj se to dene? Hanči je pripravila v svežnjih jedi in posteljnine za otroke, to odnese sama, ali kam z vso živino? Hanči, vsa tresoč se, je že priganjala k naglemu odhodu; starka pa je hotela čim največ rešiti, zato se je obotavljala in je iskala pomoči. Ali kako naj prikljče sedaj, v tem trenutku sosedsko pomoč, ko si nihče niti sam s svojim ni znal sveta? Nič ne preostaje družega, kakor mnogo tega tu pustiti in preboleti. Že je dekla izberala le najboljše kose, že je stala Hanči z otrokoma pri vratih, tedaj je prišel k njim Gregec Iskra, nesoč dva velika zavoja, najboljše iz svojega imetka, in vodeč dve kozi. Za njim Dorla, njegova žena, z otrokom, vodeča za roko slepega tasta, ki je nosil dude in gosli.

„Prihajamo vam na pomoč!“ je klical Iskra, „saj ste tako sami. Počakajte! Nič se ne žalosti, kmetica! Še je čas!“ In oddal je svoje breme Dorli ter pomagal hlapcu napreči.

Hanči se je zelo olajšalo srce in glasno se je zahvaljevala nepričakovanim pomočnikom. Takoj so bile povsod poznati delavne roke dudakove. Na voz so položili najnujnejše stvari, posteljino in zalogo jedil, potem so tja posadili slepega očeta Iskrinega, Dorlo z otročičkom, pa Hanico in Pavleka. Ko je Hanči videla, da sta otroka v zanesljivih rokah, se je lotila družega dela.

Voz je polagoma odhajal z dvorišča. Ob vozu pri kravah je stopala Hanči, ki je vodila Iskrini kozi. Za vozom Iskra in njegova pomagača z živino, ki je mukala in tulila, odzivajoča se žalostnemu meketanju nekaterih odvezanih ovac, ki jih ni bilo možno vzeti sabo in ki so menda slutile, da postanejo plen grabljivim vojakom. Tik voza je stopal stari Volk; glasno je lajal in se vedno oziral po otrokih na vozu ter poskaloval k njim.

Stara Kozinka od samih skrbi in dela ni imela časa, udajati se žalosti. Ali ko so kakor izgnanci odhajali iz rodne hiše, ko je stala na pragu, ji je zavrelo v srcu. Še enkrat se je ozrla na dvorišče in po stavbah ter je nehote dvignila roko kvišku, kakor bi se poslavljalna od vseh ali kakor da jih blagoslavlja, da jih obrani škode in propada. Hrup in krik je sprejel begunce. Povsod in povsod polno bežečih ljudi, živine in vozov. Cesta se ni pretrgala in mestoma niti ni zadoščala. Kozinov voz v gnječi nekaj časa ni mogel dalje. Ljudje so kričali drug na drugega, priganjali naprej, psi so lajali, živina se je plašila, konji se vzpenjali. Le korakoma so se premikali dalje Kozinovi in Iskrovi v tej gnječi, dokler se ni dalje na ledini odprla pot. Hodska vas je bila kakor izpremenjena. Zdelo se je, da so se vrnili stari časi. Glej, tu je skupina mož, starejših korenjakov in mladeničev! A vsi so oboroženi s koli, čekanami in mnogi med njimi tudi z dolgimi in kratkimi puškami. Dva izmed njih ki so stali bolj strani, sta stražila grajščinskega kastelana, katerega so na ukaz Pribka privedli sem z zvezanimi rokami, da bi ga vzeli v šumo kakor poroka. Grajščinski uradnik je bil od strahu ves blede ter je pričakoval vsak hip, da planejo nanj razkačeni kmetje.

„To vse je zaradi tebe!“ so kričali nanj.

„Pa če nam zažge vojska le eno deščico, boš ti, Lomikarjev sluga, visel kakor češarek!“

Prestrašeni kastelan je kar vztrepetal, ko je tropa oboroženih Hodov naenkrat začela burno

klicati. Pozdravljali so vodjo, Mateja Pribka, ki je bil za kratko dobo stekel v svoje kočo ter se je zdaj vračal. Pravzaprav niso pozdravljali tolikanj njega, kakor tisto, kar je nesel. Bil je drog starodavnega hodskega praporja, ki ga je bil Matej Pribek rešil takrat, ko je sežigal Lamminger njih privilegije. Dolgo je počival na Pribkovem podu, bolje spravljen kakor prej, dokler ga ni zdaj v tem važnem času prinesel doli in mu je obvezal nalomljeno mesto. Toda ni nesel le droga, nego cel prapor. Bila je snežnobela plahta, privezana k žrdi, okrašeni z dvema črnima trakoma. Prapor v hodskih barvah, a brez znaka, priprost, enostaven, — vzlic temu so ga Hodje pozdravili burno, kakor znamenje nekdanje moči in slave. Bil je krasen pogled na poslednjega hodskega praporščaka velike postave, ko se je bližal z razvito zastavo, ki je veselo vihrala v ranem jutranjem vetru.

Kozinovi so prišli baš mimo in so še videli, kako je Pribek oddal prapor nekemu fantu, da ga drži, in je dajal ukaze. Kastelana so odpeljali v isti smeri, katero so šli vsi begunci. Eden izmed dečakov je zopet tekel v Dražinovo, nekaj pa jih je bilo poslanih pred vas v smeri k mestu ter Havlovcem, z ostalimi pa je Matej Pribek ostal v vasi, uravnaval zmešnjavo med begunci, delal red in se brigal, da so mogli vsi o pravem času proč ter da so rešili kolikor možno največ. Odrejal je, ukazoval, a kjer je bilo treba, je zagrmel in zaklel; stara, hrastova čekana Pribkovega rodu se mu je blestela v roki, ko je ž njo mahal, ukazoval in zapovedal. Vsi so ga poslušali na besedo, kakor bi bil njih izbrani vodja.

Za vasjo je postalo v reki beguncev že svobodnejše. Tam se je reka tudi razpršila in se razletela kakor v neštete struge in potočke. Saj je vsakdo iskal najkrajše poti; a tudi cesta in hodniki niso zadoščali. Z ujezdskih višine, s strani gore Gradka so hiteli in se podili begunci. Najbolje je bilo onim, ki so nosili seboj le cule, najhuje pa onim, ki so vodili živino.

Tupatam se je odtrgala krava ali zrebe ter bežala preplašena preko travnika in po žitni njivi. Tudi ljudje že niso več pazili na steze. Te je živina, one naglica in hitrost zavedla v gosto zlato žito, ki se je naglo kakor pod koso sklajnalo k zemlji, poteptano, uničeno.

Na vzhodu je rdela jutranja zarja, in zlata, sijajno svetla proga je zaplamenela, se širila po modrojasnem nebu, na katerem so že bledele od zore zardeli oblaki ali pa so zagoreli kakor živo, suho zlato. Ko se je solnce dvignilo iz te po-

JOSO BUŽAN: HRVATSKA VAŠKA DECA.

vodnji luči in zarje, so bili Ujezdci že pri Hamrih, kjer jih je sprejel gosti gozd v svoje varstvo.

Tu se je izprevod ustavil, a ni utihnil, zlasti ko so dobili pomoč, velik trop Dražinovcev. Vsi možje so bili oboroženi. V šumi je nastalo ne navadno gibanje. Ljudje, katere je bil beg razločil, so se iskali, rodbine so iskale sebi pripravne prostore, otroci so jokali, kričali, živina, privezana k drevju, je mukala ali pa se je pasla po mladem gozdnem grmičju. Kraj gozda je stala vrsta vozov, z njih so izkladali starce, betežnike, otroke in vso zalogo. V gozdu in na njegovih robih je še ležala globoka senca; ostala

njene višine od nasproti ležečih Hamrov ter od gozdov za Hamri. Na gori nekje pred Ujezdom se je oglasila troblja in za njo hrup bobnov. Zadnji jutranji veter je prinašal te glasove po jasnem ozarjenem zraku prav v dolino. Vendar vojske doslej ni bilo videti. Toda na trdi, izsušeni cesti, ki je vedla navzdol od Havlovic, so zažvenketale podkve in se je zableščalo orožje. Cesarski konjeniki, kirasirji! Jezdili so v diru; ko pa so opazili, da je truma Hodov prekoračila cesto in da prihaja nedaleč odtod že k Hamrom, so se ustavili. Vendar ceste niso popolnoma ostavili. Razdelivši se, so jahali s podnožja višin navzgor po progi, po kateri bi pač težko kdo

FLORENCA.

krajina, holmi in vrhovi pa so se potapljali v zlatem svetlu in v njem se je zablščalo tudi orožje tam nasproti na gori Hradku. To so bile puške in čekane Pribkove trume, svetlikajoče se na ranem solncu.

Vsi Ujezdci so že bili spodaj v okrilju gostega lesa, le oni tam so še čakali nad zapuščeno, kakor izmrlo vasjo. Pa glej! tudi že stopajo navzdol ter hite v smeri proti Hamrom. Približala se je vojska. Zato se je Pribek umaknil, da bi ne bil s svojo četo zajet. Saj je peljala od mesta preko Havlovic cesta naravnost proti ujezdskim višinam in pod goro Gradkom, po mehki in dosti široki dolini, ki je delila ome-

prodiral od Hamrov, ako bi hotel gor k Ujezdu. Na to seveda v tem hipu nihče ni mislil; toda pogledi vseh mož v Hamrih in beguncev ob kraji Zelenovske šume so se uprli tjakaj. Na ujezdski višini se je zopet zableščalo orožje. Straže pešaške vojske so stale tam. Ostala vojska se je utaborila v vasi, ki se je videla od Hamrov le deloma.

„To pa tam gospodarijo! Mnogo in mnogo je še ostalo tam, a česar ne bodo potrebovali, nam uničijo.“ Tako so mislili begunci kmetje ter so gledali tesnobno k vasi, ali se morda ne prikaže oblak dima, ali ne planejo kvišku rdeči plameni, uničujoči njihove strehe in vse imetje.

Toda nebo, povsod modrojasno, brez oblaka, se ni nad Ujezdom niti zamračilo s požarovim dimom.

Nekaj lesenih stavb na majhnem holmcu nad potokom tik šume, to so bili osameli, zapuščeni Hamri. Odtod je bil širok razgled na Čerhov in na druge velikane Češkega lesa in Šumave ter okoli in okoli na hribovito in zelo gozdnato krajino. Oboroženi Hodje z Ujezda in iz Dražinova, ki so to mesto zasedli, so se razgledovali le po nasproti kviško strmečih višinah in po cesti, ki so jo zavzeli kirasirji, ter so pazili na vsako kretnjo tamkaj. Nič niso bili prestrašeni, nič se niso bali vojske. Kri jim je bila razburjena z gnevom nad Lammingerjevim postopanjem. To je bil zopet on! On je pozval okrožnega glavarja, svojega zvestega znanca, da jih kaznuje in ukroti. Če ne gre drugače, pa tako, pa če bi tudi izgubili vse. Kaj je njemu, če uniči njih imetek, in če postanejo berači! Samo, da se mu podajo in da mu bodo tlačanje! Zdaj bi to hotel, ko so celó pri dvoru dali pregledati njihove pritožbe, kakoršnih drugod, na drugih grajščinah niti predložiti ne smejo. Hoče jih zastrašiti z vojsko, da bi prilezli in ga še prosili. O, gospod Lomikar, tega Hodje ne storé, pa četudi ukažeš udariti in streljati nanje! Odgovarjal boš ti za vojsko in prelito kri. Na dvoru gotovo ne vedo nič o tem, kaj se godi tu. A čemu tudi bi cesar pošiljal vojsko?! Kaj so storili? S čim so se pa zagrešili? Ali s tem, da se niso dali okraستي od tistega zloglasnega Koša? O, če bi le na Dunaju vedeli, kako se ž njimi postopa, kako krvavo tlako in kakšen dac je Lomikar proti vsem pravicam izsilil iz njih, proti vsem majestatam in kako jih hoče zdaj celo z vojsko prisiliti! Ne, ne, — ne udajo se, pa če jih pri tem postrele! — Tako so govorili vsi Hodje, zbrani v Hamrih na dvorišču neke hiše ob vodnjaku z vago in drogom pod staro hruško, kjer je bila v zemljo zataknjena tudi hodska zastava. Vsi so bili razjarjeni na Lomikarja in vsi trdno odločeni. Nad vsemi pa Matej Pribek. Ni mnogo govoril, nego le z glavo prikimaval, in šele kadar je prišlo do posvetovanja, kako in kaj, je začel on. Nasveti njegoví so bili taki, da so jih vsi odobrili in sprejeli. Najprej so razposlali straže po dva, po tri junake, oborožene s puškami, v vsej črti od Hamrov gori in doli ob gozdu, da bi pazili na vsak gibljaj vojske. Po gozdnih stezicah so stekli odposlanci v sosednje vasice s prošnjami, naj pridejo vsi možje z orožjem.

Še predno je vzšlo solnce, je prihitelo okoli dvajset mož starih in mladih, s Straže za goz-

dom, pred poldnem so dospeli še Tlumačevci in Medakovci; ti so imeli najsvobodnejšo pot skozi gozd do tabora Ujezdcev. Kmalu popoldne so prišli po ovinku čez gozde Postrekovci in Klenčanje obenem, po dvajset hodskih mož ki so imeli semkaj bliže.

Matija Pribek se je oddahnil. Njegov edini strah je bil, da udari vojska nanje brez odlašanja. Takemu napadu s toli majhno silo, kakor so jo imeli zgodaj zjutraj, ko so dospeli do Hamrov, takemu napadu bi se ne bilo možno upirati. Toda zdaj, ko je truma Ujezdecev in Draženovcev naraščala, ko so že dopoldne naštelí do dvesto oboroženih mož, je izginil oblak z njegovega čela. Popoldne so imeli že nekaj čez tristo korenjakov, a še vedno so prihajali. Pred zahodom solnca so pritekli še Kyčovci in takoj nato, ko je Pribek z nekaterimi starejšimi odšel iz Hamra v šumo, da pregleda tabor, je pridirjalo proti njemu od gozda nekaj konjenikov s puškami in drugače dobro oboroženih. Prvi med njimi je bil mladi Šerlovski, Maničin ženin, ki je skočil s konja in poročal starcem, da ostali kmetje in fantje iz Pocinovic in Lhote, vsi dobro oboroženi dospo še danes. Prej niso mogli, ker jim je došlo poročilo precej pozno. Komaj je dogovoril, ko je na obronku pred Hamri zapela troblja, in v tem je tudi mlad Hod dospel s straže in naznanjal, da hoče cesarski častnik med nje, da bi govoril s starešinami.

„Hoj, kaj pa hoče!“ je dejal Pribek. „Kaj družega, kakor da naj gremo domov in še prosimo odpuščanja —“

„In potem na tlako“, je pristavil stari postrekovski Brychta porogljivo.

„Niti ne govorimo s tem gospodom oficirjem,“ je menil Pribek. Ostali pa niso hoteli kar tako zavrniti častnika. Odločeno je bilo, da ga sicer ne puste k sebi, nego da mu gredo nasproti. Vsi dobro oboroženi imajoči v spremstvu okoli dvajset fantov, so šli kos ceste pred Hamre na trato, kjer je nanje čakal častnik s trobcem. Naročal jim je v imenu okrožnega glavarja Hore, naj bi pred vsem izročili kastelana, potem pa naj bi se razšli vsak v svojo vas in bili poslušni svoji zakoniti gosposki.

Krik Hodov mu ni dal dogovoriti. Le iztežka si je priboril besedo, da bi jim razložil, kaj opravijo proti vojski, da bodo brezuspešno preivali kri ter da je ves njihov imetek v nevarnosti.

„S tem nam ne prihajajte, gospod častnik!“ je vzkliknil Pribek, ves rdeč v licu. „Saj dobro vemo, kdo vas je poslal. Mi smo našega kralja,

a ne Lomikarjevi, zato se ne bojimo, pa če tudi vi temu konjederču pomagata in nas poizkusite pobiti. Mi se bomo torej branili!"

Soglasen krik in hrup vse oborožene trume je bil častniku znak, da mislijo vsi tako. Odšel je brez uspeha.

Glavna hodska sila je ostala v Hamrih, katere so vse popoldne terasirali. Ostalo moštvo, predvsem mlajše, se je razšlo po stražah, katere so na noč povečali in okrepili. Smeli posamezniki, ki so poznali tu vsak grm, so se spuščali daleč naprej, da so pazili na kretanje vojske. Toda neprijatelj se ni odtod niti ganil, ko je bil vdrl v Ujezd. Samo straže je bilo videti na višinah in na Gradku, kakor podnevi in prav tako so ob cesti jahale semtertja kirasirske straže. Poletni somrak je padel na vso krajino ter se zgoščal bolj in bolj. Na temnomodrem nebu so sijale zvezde. Bilo je vlažno in povsem tiho. V letni noči se je slišal vsak zvok jasno in razločno, tudi topot kirasirskih konj po trdi cesti in iz šume zamolklo mukanje živine. Včasih se je čulo, kako se kličejo straže, vojaške in hodske.

Na kraju Zelenovskega gozda za Hamri so ležali v resi in na mahu Hodje v belih plaščih, imajoči ob boku čekane in puške prislone ob debla. Ti možje so tvorili dolgo vrsto straž, ki so bile določene glavno za to, da čuvajo gozd in begunce. Dasiravno se ni bilo s te strani nadejati niti naskoka, niti napada, vendar ni zadremal noben stražar. Ali so molčé zrl predse k ujezdskim višinam ali pa so se s pridušenim glasom tiho razgovarjali.

Zato pa so se globlje v šumi oglašali razni in bučni glasovi. Odtod je med debli in goščo prodiral rdeči žar ognjev, okoli katerih so se zbrali begunci kakor okoli domačih ognjišč, rodbine, sorodniki, tujci, kakor se je kje naključilo. Skupna stiska je zblížala vse. Tega dne prisiljenega bivanja v gozdu so postavili med drevesi bodisi iz dračja ali vejevja mnogo kolib za starce in otroke. Sicer so bila pripravljena med drevjem različna ležišča iz stelje, iz rešenih vreč za žito in iz pernic. Poleg so ležali psi ali so se valjali otroci po njih ali pa so sedeli starci in betežniki sklonjenih glav, preplašeni, v tihih molitvah. Najživeje je bilo na starem ogljenišču, kjer je gorelo največ ognjev in kjer se je sešlo največ gospodinjev. Kuhale so ob ognju priprosto večerjo, dojile otroke ali jih uspavale; večji otroci, nesluteči, kako resen čas je nastal, so se šalili. Mož je bilo tu malo; večina je bila v Hamrih ali na straži. Le tisti, ki niso bili na vrsti, so prišli pogledat k rodbini in večerjat.

Ob strani pod veliko bukvo je sedel ob majhnem ognju stari, belolasi Pribek, Matejev oče. Glavo je imel globoko sklonjeno na prsi. Zdelo se je, da dremlje. Toda takoj je dvignil glavo, ko je poleg njega pod nogo nekoga počilo dračje. Sin Matej je stal tu in vodil gosta, mladega Šerlovskega. Starec ga je takoj spoznal ter je podal mladeniču svojo velo desnico.

„Fant, kje smo se srečali!“ je dejal. „No, saj sem pravil, da tisti komet — Bog bodi z nami, da bi se to dobro končalo! — No, zdaj vsaj vidiš, kako je bilo v starih časih, ko so morali naši dedje v gozd dan in noč. No, to tudi ni bilo kar tako. Pošteno so si zaslužili svoje pravice, — a zdaj —“

„Kje je Manica?“ je vprašal Matej, presezkavši očetov govor.

„Šla je pogledat h kravam.“

Medtem se je sešlo okoli nekaj mož, ki so prihiteli semkaj zaradi Pribeka. Možje so sedli k starcu okoli ognja in govorili o sovražniku, zlasti o tem, da jih je danes pustil na miru in ni udaril nanje. „No, dobro so videli, da jih ni toliko, kolikor je nas,“ je razlagal Pribek.

„A koliko jih bo?“

„Okoli dvesto, več ne, kakor so pravili fantje. A nas bo s Pocinovci še enkrat toliko.“

Vsi so verjeli to razlaganje. Kakor so bili prepričani, da je vojska na zahtevo Lammingerja brez vednosti dvora poslana v to svrhu, da jih opleni in se nad njimi maščuje, prav tako bi ne verjeli, ako bi jim kdo zdaj dopovedoval, da ima okrožni glavar iz Prage ukazano, naj se izogne prelivanju krvi, kolikor le možno dolgo. —

Ko je Matej Pribek čez nekaj časa vstal, da bi šel zopet pred šumo, med stražnike in k Hamrom, ni bilo ob ognju mladega Šerlovskega več. Izgubil se je, da bi poiskal Manico.

Globočje v gozdu ob travnati dolini je bila zgnana vsa živina. Deklice in dečki so jo stražili in oskrbovali. Pravkar se je vračala odtod Manica na ogljenišče, nesoča posodo namolženega mleka, ko jo je srečal Šerlovsky. Že iz daljave ga je sama najprej opazila v gozdnem mraku in v meglenem žaru ognjev. Postavila je posodo urno na tla in ga veselo poklicala. Kakor jelen je bil s skokom pri nji.

„Ti si že tu!“

„Že nekaj časa in iskal sem te že. Tega bi si nikdar ne bil mislil, Manica, da se boš tako potepala ponoči,“ se je šalil mladenič.

„Tudi jaz ne. Bog bodi z nami! Kaj bo iz tega!“

„Naj bo karkoli, mi se bomo branili.“

„Menda se vendar ne boste dali!“ je odgovorilo dekletce. „Ali koliko škode je povsod! Ravno zdaj pred žetvijo —“

„In najina svatba!“

„Tudi,“ je vzdihnilo dekletce, a naglo dostavilo: „Pa četudi je še ni bilo! Samo da bi nastalo iz tega nekaj in da bi jo ta Lomikar že enkrat doigral! Rada počakam, pa makar do rose sv. Jurja, pa makar leto dni, samo da bi ta —. Takoj bi šla z vami streljat nanj!“

Polagoma sta se bližala ogljenišču. Tedaj sta se oba naenkrat ustavila. Tam spredaj menda pri kopišču se je dvignil krik in hrup moških glasov, da se je njih odmev bučno oril po dre-majočem gozdu.

„To so naši! Pocinovci in Lhotci!“ je vzkliknil Šerlovsky. Ni se varal. Ko sta prišla na taborišče, sta zagledala kup mož v plaščih ali pa le v jopičih, večinoma oboroženih s puškami. Bilo jih je vsaj petdeset, samih korenjakov. Pravkar so dospeli po ovinkih, skozi gozd na pomoč; sedali so okoli ognja, pozdravljani od ostalih Hodov, ki so bili ravno ondi.

„Pridem še k ognju!“ je dejal mladi Šerlovsky, ko se je poslovil od Manice ter krenil k svojim rojakom.

V tem času je mlada Kozinka, sedeča poleg kopišča pod starimi jelkami, uspavala Hanico, katero je prebudil krik pocinovskih in lhotskih Hodov, Pavlek pa se ni na svojem siromašnem ležišču niti ganil. Pa tudi dudakova rodbina, ki je počivala poleg, malo stran od ognja, je spala trdno. Samo Iskra je bil nekje med moškimi.

Hanči je, zibajoča dekletce na kolenih, s tihim glasom pela, a pri tej pesmi jej je šlo na jok. Mislila je, kako je bilo nekdanj, kako često je z možem devala otroka spat in kako sta skupaj sedela pri njima. A zdaj! Kakor ciganje so v gozdnej puščavi. Pa kaj to! Da bi bil le on tu! Kako rada bi prenašala vse! Kje neki je in kaj dela? Kdaj se vrne?

XXII.

Minila je prva noč v pustem lesu in v nepetem nočnem straženju. Vojska pa se ni niti ganila in tudi družega dne je ostala v svoji legi kakor včeraj in kakor ponoči. Hodje na stražah pa so bili tem budnejši in previdnejši. Največja groza je minila včeraj zgodaj zjutraj; bojazen, ki je težila vse, se tudi ni izpolnila. Ujezd je stal doslej. Živel se tudi še ni zlo. Saj je prinesel vsakdo sabo hrane, ki bi je bilo v času potrebe dovolj za nekaj dni. V teh težkih časih pa se je

pokazala tudi sosedska ljubezen. Begunci so se podpirali medsebojno, a nanje vse so mislili tudi onstran gozda, Hodje na Straži, v Tlumačovem in v Hodovem, ki so donašali beguncem raznih stvari, katerih je bilo zdaj zelo potreba in ki so bile prav dobrodošle.

Možje so se najbolj čudili, zakaj jih pušča vojska v miru. Morda jih hočejo z nedostatkom in z lakoto prisiliti, da se razidejo, da bi se Ujezdci vrnili in da bi prosili? To pa bi ne bilo tako lahko in marsikak Hod se je zasmel, češ, to bi trajalo precej časa, predno bi v gozdu pojedli vso to svojo živino.

Pribek je priganjal k opreznosti in k budnemu straženju, boječ se kakega naskoka. Njegovo lice se je zmračilo zopet. Mislil je na to, da pač ne bo možno, da bi tu vzdržali vsi, in da bodo mnogi, zlasti iz oddaljenejših vasi, začeli misliti na svoj dom. Popoldne pa mu je izginil s čela mrak, ko je došel zopet iz vojnega tabora častnik, pozvat jih, naj se udajo, in ko so vsi starši Hodje enodušno odklonili ta poziv.

Minila je druga noč in že je nastal tretji dan, odkar so prebivali v gozdu ter so stali v orožju nasproti vojski. Popoldne so bili v Hamrih, na dvorišču, nedaleč od prapora, zatakne-nega v zemljo pod staro hruško, zbrani vsi rihtarji in vsi starejši iz hodskih vasic, izvzemši one, ki so bili v Pragi pri sodišču, kakor so mislili njih rojaki, ki niso slutili, kam so pomagali svoji deputaciji od sodišča. V vseh poslopih in okoli njih je bilo jako živo; povsod Hodje v orožju. Nad gozdom se je dvigal vihar, ki je pokrival s črnimi oblaki vse nebo. Toda starci in rihtarji se niso brigali za glasno šumenje stare hruške in kako plapola in se napihuje njih beli prapor: saj so govorili o vojski. Matija Pribek, ki se je naslanjal na deblo, se je kar stresnil, ko je dejal Konopik s Straže, da se ti tam — pokazal je na Ujezd — zato ne premaknejo z mesta, ker čakajo pomoči. Prav to je bilo tudi Pribkovo mnenje.

„In ali se tega bojiš?“ je vprašal naglo.

„Ne, ne bojim se, pa če bi jih bilo tudi kakor kobilic —“

„Oj, oj, potem pa bodo odločile noge!“ in Pribek se je rezko nasmejal. Konopek je zardel, a še predno je odgovoril, se je dvignil zunaj krik. Vse je tam kar mrgolelo: Hodje, ki so ležali v travi, so skočili kvišku, kateri so bili v hišah, so pritekli ven, zbirajoči se okoli nekega prišleca. Tujec to ni bil, kajti med hodskimi jopiči ni bilo videti druge obleke. Starci ob studencu so se obračali k duricam, nekateri pa so šli gledat k

zidu. Tedaj se je skoraj vsem iztrgal iz prsi klic: „Brychta! — Postrekovski Brychta!“ Pritekel je na dvorišče, spremljan od mnogih krajanov.

„Uj, uj, torej ste vendar začeli boj?“ je kričal, mahaje s čekano. „Nu, se bomo pa bili —“ in podajal je najbližjim svoje roke.

„Kje so ostali?“ so klicali nanj.

„Tudi gresta.“

„Tukaj sta! Pajdar! In Syka!“

„Prokurator!“

„Iz Prage!“

Nekaj časa je trajalo, predno se je gibanje in razburjenje poleglo. Kdo bi se jih bil nadejal! Vsakdo je mislil, da so v Pragi, a oni kakor bi bili padli z neba. — Vprašanja so se kar usipala.

„Kako pa ste prišli k nam? Ali ste slišali, kako je pri nas? Kje ste čuli o tem?“

Odposlanci, zlasti Syka, so povedali, da so prišli po ovinkih skozi šumo ter da so o ustaji slišali že v Pragi.

„A kje je kastelan iz Kota?“ je dodal Syka.

Mnogi so se zasmeli in povedali, da je za kopiščem v gozdu privezan k drevesu in da se mu, izvzemši strah, godi dobro.

„Torej ga niste ubili?“ je vprašal začuden Syka.

„In tudi drugih niste potolkli?“ je dodal pocinovski Pajdar.

Tedaj pa so se čudili ostali, kako da so se take reči raznesle o njih. Syka se je oddahnil, ko je zvedel, da je poročilo lagalo.

„In kje so ostali drugi: Kozina, Hruba? —“ so vpraševali Hodje.

V daljavi je zagrmelo. Pa če bi bilo tudi z jasnega neba treščilo na tisto dvorišče, bi se menda Hodje ne bili prestrašili tako, kakor sedaj, ko jim je Syka kratko povedal, kaj se je zgodilo pred prizivnim sodiščem ž njimi in s tovariši. Nekateri so kakor otrpnili in onemeli, saj so čutili, da je izginila poslednja nada. Drugi so zakričali kakor ranjeni, do duše užaljeni, da se je storila njim in odposlancem tolika krivica in čuti ni bilo niti enega glasu, da bi še čakali, temveč gredo nanje, na gospodo, maščevat se za to nasilstvo. Matej Pribek je upiral svoje temne poglede na Syko, kakor bi prežal, kaj bode govoril.

„Dragi možje, pazite, da ne bo še hujše, kakor je!“ je zaklical „prokurator“ Syka.

„In kaj misliš?“ je vpraševalo nekaj starcev, katere so prestrašile vesti o privilegijih, sodišču in ječi.

„Kaj mislim? Pomislite sami!“ je klical Syka. „Majestate so nam uničili in rekli, da je vse zaman; našince so deli v ječo, in tu je pred nami vojska z dobrim orožjem, a mi s slabim, sami, brez pomoči. Ne mislite, da se bojim, toda rad bi rešil, kar je še možno, da bi ne bilo hujše. Tekla bo kri, — danes se ubranimo, ali kako bo —“

„Ali boš molčal, ti advokat tatinski! Ti Judež!“ je zagrmel Matej Pribek. Velikanska njegova postava se je z enim korakom postavila pred lasatega, plečatega „prokuratorja“. V soglasnem kriku, ki se je dvignil na strastne besede Pribka, je bilo najbolj slišati glas postrekovskega Brychte. A tudi Syka ni ostal brez pomoči in sicer izdatne. Ravno najstarejši in najresnejši iz Klenča, Hodova, Postrekova, s Straže, iz Kyčova, Tlumačova in Medakova so bili na njegovi strani, ki so z dobrim in ostro mirili krik bojevite stranke, v kateri je bilo Ujezdcev, Draženovcev, Lhotcev in Pocinovcev.

„Pustite ga!“ je klical Syka. „Kdo je vse to začel, kakor ti, Matija?“

„Ali hočeš, da nam zažgo hišo ter da bi nas, naše žene in otroke pomorili?“ je vikal kleneški Buršik.

„Naj le požgo! Naj nas le pobijejo!“ je kričal Pribek, ki so mu sršele oči.“ Toda poprej se bom branil. In če me potolčejo, bo bolje, kakor da sem suženj kakor govedo. Počrnite, babe babske, a ne Hodje!“

Na Hamrih se je dvignil krik in zmešnjava. Med sabo nesložni Hodje so se prepirali, ali je potreba udati se in prositi za milost, ali pa začeti boj. Bojevita stranka je bila slabša. Njej na čelu je stal Pribek, a poleg njega sta z najosornejšo besedo napadala mirnejše protivnike divji postrekovski Brychta in mladi Šerlovsky. Vsi so bili toli strastni, hrup njihovih razburjenih glasov tak, da niso slišali niti klicev najsprednejših straž, ki so kazale tja k ujezdskim višinam. Kar je hipoma utihnila burja glasov na Hamrih. Zadonel je strel kakor grom — za njim drugi, tretji... Po gozdovih je zvenel oddaljeni glas topovskih nabojev. Dà, topovi! Tam stoje trije. Pripeljali so jih iz Ujezda na višino ter jih namerili proti Hamrom. Belkasti dim izpaljenih strelcev se je valil in zvijal nad obronkom. A okoli topov polno vojske. Del nje stopa počasi naravnost navzdol, in na cesti, glej, je tudi naraslo število jezdecev. Kako tam od vojakov kar mrgoli! Prišla jim je pomoč.

Ko so Hodje, prestrašeni in polni groze, še gledali na sovražnika, je pritekel ravno neki mlā-

denič brez sape ter poročal, da se je Danijel Bolj vrnil z ogledovanja. Tisti topovi so stali prej v Ujezdu na livadi kraj polja in ž njimi je prišlo mnogo nove vojske. Tako je naznanil fant s straže. Njegova novica v tem hipu ni bila več nova, toda resnična, kakor so se prepričali vsi.

„No, ali hočete zdaj še vojno?“ je klical Syka in kazal z desnico na vojsko, ki se je očitno odpravljala na naskok.

„Molči, sem rekel!“ je kričal Pribek. „Nič se ne bojte! Kdor je pravi Hodovak, za mano!“

Mnogi so mu odsvetovali ter branili njemu in njegovim pristašem.

„Pustite jih, naj gredo prositi!“ je vpil mladi Šerlovsky. „Pojdite z nami, tam se bolje ubranimo kakor s temi —!“

„Pojdite v Pocinovice! Pojdite!“

Pribek je skočil k zastavi in jo mahoma izpulil iz zemlje.

Medtem je neki deček pritekel s Hamrov v gozd na kopišče. Tam zbrani begunci so skrbipolno gledali k zaoblačenemu nebu, od katerega se je temnilo po gozdu. Hud veter je vil veje, naznanjajoč vihar. Vsi so se pripravljali nanj, a drugEGA se niso nadejali. Tedaj je začel dečko klicati, ne ozrši se na nikogar, ko je jedva došel do prvih ljudij, da so prišli iz Prage odposlanci, Syka, Pajdar in Brychta, ostali pa da niso prišli, ker so v Pragi zaprti v ječi.

Žalosten, presunljiv krik se je razlegnil po gozdni pustinji. Vsi so se ozrli po Kozinovi Hanči, ki je lomila svoje roke in začela jokati. Ženske so jo obkolile, mirile jo in tolažile.

„Kje so?“ je klicala stara Kozinka dečku. Ona ni jokala, a obraz ji je postal nekako žolt. Deček je pokazal k Hamrom. Stekla je tja. Na robu gozda pa se je hitro ustavila. Od Hamra je hitel proti njej v gozd trop mož. Njim na čelu je stopal Matej Pribek, poleg njega postrekovski Brychta in Pribku na desni mladi Šerlovsky iz Pocinovic, noseč beli hodski prapor, ki je burno frfotal nad njihovimi glavami. Ostali možje so bili v Hamrih, begali so semtertja ali pa se v skupinah ozirali k Ujezdu, odkoder je bilo slišati tró bentanje in bobnanje. Medtem je iz Pribkovega tropa pritekel Gregec Iskra ter bil z nekaj skoki pri stari kmetici.

„Slabo stoji — vojske toliko, in naši hočejo prositi za milost —“

Starka je vzkliknila prestrašena. „A kaj Pribek?“

Dudak je povedal, da se s svojimi zvestimi somišljeniki umika in da hoče v Pocinovice.

„In Jan in ostali so v ječi?“

Dudak je pokimal.

„In vi, babe, hočete še prositi?“ je zakričala stara Kozinka ter z dvignjeno pestjo zažugala k Hamrom, kjer so že pripravljali deputacijo, ki naj bi šla prosit k okrožnemu glavarju, kateremu je došla pravkar pomoč, trije topovi, grenadirji in velik oddelek pešcev in konjenikov, katere sta vodila grof Stampach in gospod Steinbach pl. Königsfeld.

Med tem je Pribkov trop že prihitel v gozdu prav do kopišča. Grozna zmeda je nastala tamkaj, ko so začuli, kaj se vrši. Strah pred vojsko je oplašil vse. Ženske so jokaje prosile svoje može, ene, naj jih ne ostavljajo, naj ne hodijo proč, druge zopet, naj jih tukaj ne puščajo.

Hanči pa se za vse to ni brigala. Sedeča pod drevesi ob svojem ognjišču je pritiskala k sebi svoja otroka. To so novice! Zaprt je v ječi! Zakaj je šel! — Ona je dobro slutila. — O, nikdar več se ne vrne, to ve dobro. — Otroka, uboga otroka! Iznova se ji je vliil potok solz, s katerimi je škropila Hanico in Pavleka, pritiskajoča ju k svojim nedrijem.

XXIII.

Začelo je deževati, grmelo je in po vlažnem, potemnelem vzduhu je prodirljivo migljalo od oslepilnih žarečih bliskov. Iz šumavskih gozdov so se dvigale pare in stebri belega dima, kakor iz neštevilnih požarov.

V tej nevihti se je umikal Pribkov trop iz gozdov po razmočenih poljskih potih v Pocinovice. Ta četa najbojevitejših in najsmelejših Hodov, več kakor sto mož, se je razdelila na dva manjša oddelka. Med obema je šlo nekaj vozov z ženami in otroci, katerih niso hoteli možje pustiti v gozdu. Večinoma so bili iz Ujezda. Med njimi tudi stari Pribkov oče in Manica. Ko je tam na kopišču sin Matej omenil, da bi mogel oče v gozdu z Manico počakati, ker pride v Pocinovicah še do živega, ni hotel starec o tem niti slišati, a tudi njegova vnuka je očeta odločno zavrnila.

„Da bi na stara leta vendarle še prosil!“ je dejal starec in zlezal na voz. Veter mu je ril po dolgih, kakor sneg belih laseh in mu gnal sneg v nagubano lice, a starec kakor bi ne čutil ničesar. Ni se ganil in svoj temni pogled je upiral predse; njegove misli so bile v drugih krajih. Ker je mladi Šerlovsky vodil voz, na katerem je sedela Manica z dedom, medtem ko je ostal hlapec v gozdu pri živini, je prevzel zopet Matej

Pribeek hodsko zastavo. Nosil jo je preko rame, zmočeno in povešeno. Prej je to opazil in mislil, kako je rano še veselo plapolala. A zjutraj so imeli še vsi dovolj poguma, dokler jih ni poškropil ta Syka s svojimi novicami, da so bojzljivo odnehali kakor babe. Zdaj pa zato menda že imajo —.

Stemnilo se je, ko so se Hodje z vozovi približali Pocinovicam. Deževati je sicer prenehalo, toda nebo se ni izjasnilo; gosti oblaki so ležali po vrhovih, dvigajočih se na jugozahod prav ob Pocinovicah, kakor njih trdnjava. Temenov Havronice, Plapolce, Hudice in Golega vrha ni bilo videti v mraku oblakov, v katere so se popolnoma zagrnile „Dekličje prsi“* in ostali šumavski velikani, ki so tvorili mogočno ozadje.

Po večdnevem naporu, po utrudljivem maršu v nevihti so bile suhe, tople in gostoljubne pocinovske kočice možem in vsem beguncem prav dobrodošle. Večina je jedva nekaj pojedla, pa se utrujena zgrudila ter takoj zaspala. Toda na rihti, pri starem Šerlovskem, kjer so se zbrali domačinje in najodličnejši tujci, so še dolgo bdeli. Bilo je tu tudi nekaj Lhotcev, ki so bili odšli pred Pocinovci v bližnjo vas in so se vračali pozno ponoči domov, noseči seboj trdno odločitev vseh, da se ne podajo niti Lammingerju, niti vojski, katero je, kakor so mislili, nanje poslal on.

Minila je polnoč. Tedaj šele je šel leč Matej Pribeek, ki je bil z mladim Šerlovskim obšel vso vas ter je razstavil povsod straže izmed domačinov. Ni se pa še danilo, ko je bil ogromni Hod že zopet na nogah ter je budil moštvo, naj vstanejo, da zabarikadirajo in zgrade vse dohode v vas: ceste, uličice, vodeče med stajami na polje in vse prelaze. Še se ni zbudila vsa vas, še niso bile dovršene vse priprave, ko so dospeli nenadejano gostje in pomočniki. Bilo je nekaj kmetov iz Hodova in Postrekova, premočenih in zablatenih. Čudne novice so prinašali seboj. Včeraj so bili tudi z onimi, ki so priznavali, da je vsakoršen odpor zaman ter da ne preostaja nič drugega, kakor podati se. Zdaj so pripovedovali Hodom, ki so se zbrali okoli njih, kako lepo je okrožni glavar zato z vsemi postopal, ko so ga prišli prosit. Begunci so pripovedovali, da so Hodje obljubljali, da se mirno razidejo, samo vojska naj odide in jim naj ne dela škode. Glavar pa je zakričal in dal takoj vse zgrabiti in odvesti z vojaki. A ne samo onih, nego iz vseh vasi jih je dal nekaj ukleniti in odvesti.

* Jezerska gora.

„Kam?“ so klicali napeto poslušajoči Hodje.

„V Plzen, Střibro, Tyn —“

„Pa zakaj v toliko mest? Ali ni zadosti ječ v Plzni?“ je vprašal Šerlovsky.

„Nad sedemdeset so jih odvedli!“ je odgovoril eden izmed beguncev.

„Ko smo to videli, smo jo ubrali semkaj! Saj se dam rajši ubiti, kakor bi sedel v arestu, da bi nas trpinčili in obesili,“ je dostavil drugi. „To je lepa milost! To zato, da so se jim takoj brezpogojno podali!“

„Zdaj bi bili pač radi vsi tukaj!“ je vzkliknil eden izmed Hodov.

„Dà, potem bi nas bilo štiristo,“ je pristavil Pribeek. „Pa kje je zdaj vojska?“

„V vsaki vasi, a na Ujezdu jih je kakor muh. A gotovo ostane vojska povsod, da bi bil mir.“

„In kaj naši v gozdu?“

„No, ženske so javkale in še javkajo. Kako bi ne? Može so jim odvedli, po hišah je vojska. Mnogo kmetov je tudi v gozdih. Beže, morda na Bavarsko.“

„In mi smo imeli ostati in podati se?“ je vzkliknil Pribeek. Oči so se mu kresale.

Tedaj so bili še vsi v rihtarjevi izbi. Ko je Pribeek vstal, odpravljajoč se na odhod, in vsi za njim, je priteknel v sobo neki Pocinovčan z vestjo, da, ko je hodil na straži na tej strani k Ločinu, je zagledal vojsko. Vsi so jo pričakovali, vsi so bili prepričani, da vojska ne pojde mimo, vendar je ta novica mnoge prestrašila, a vse razburila.

„V imenu Gospoda!“ je vzkričnil stari Šerlovsky.

„Pojdite, prijatelji, pojdite hitro!“ je pozivljajal Pribeek in šel ven. Vsi so pohiteli za njim.

Ob tem času je bila že vsa vas pokonci. Novica o vojski se je razletela po vseh kotih. Odpovsod so tekli ljudje, možje, žene, mladi, stari, vaški trg je kar mrgolel od njih. Potem so prišli še možje z rihte, oboroženi s puškami in čekanami. Na čelu njih Pribeek, nesoč hodski prapor. Zopet je veselo plapolal v zgodnjem vetru, saj se je bilo čez noč izjasnilo ter je nastal krasen dan.

„Vojska že gre!“ je zakričal Pribeek. „Že gre, da polovi možke in da zmrcvari ženske. Ako se ji hočete podati. — Jaz in mi, ki smo z Ujezda in iz Dražinova, mi se ne podamo!“

„Mi tudi ne! Mi tudi ne!“ so zavpili vsi in v tem hrupu se je oglasilo tudi mnogo ženskih glasov.

„Torej pa z božjo pomočjo vsak na svoje mesto!“ je ukazal Pribeek.

„Ženske in otroci proč, v hiše!“ je klical Šerlovsky. „Pripravite se, če bi prišla nesreča, da boste imeli vse na pot skozi zadnji prelaz v gozd, kjer bo svobodno!“

Tedaj je vsak glas na vasi utihnil in vsi so ostali kakor okameneli. Grom bobnov je priletel do njih in zaječala je poljska tromba. Prvi se je osamosvestil Pribek. Zaklical je, naj tu počakajo, da pojde pogledat, in hitel je k izhodu, ki je bil že zabarikadiran. Oba Šerlovska in mnogo Poci-novčanov za njimi. Videli so med stavbami in skozi drevje bliskajoče se orožje in gomazečo vojsko. Obkrožala je vas z vzhodne strani in zasedla cesto. Konjeniki so jahali semtertja, z močnim glasom klicana povelja so letela od čete k četi in so zvenela prav do vasi. Veriga vojske je rasta in je začela vas, ležečo spodaj na ravnini, stiskati bolj in bolj. Pribek se je zdrznil. Nekaj jezdecev je hitelo k njim; pred zagrajenim dohodom so se ustavili, in eden izmed njih je začel govoriti. Kar je povedal, sta vse Šerlovsky in Pribek na trgu poročala, le to sta zamolčala, da so se tudi Lhotci že udali na milost in nemilost. Ali to sta jim povedala, da se ima takoj vsa vas pokoriti in da je vse barikade odstraniti. Moški naj izroče orožje, vse, kateri so tukaj tujci, naj pripeljejo ven, predvsem z Ujezda Mateja Pribka, in za gotovost in jamstvo naj bi prišli v taborišče rihtar in dvajset kmetov in naj bi prosili milosti.

„Da bi nas deli v ječo!“ je vzkriknil eden izmed kmetov. „In nas obesili kakor puntarje!“ je dodal drugi.

„Jaz ne grem!“ je naznanil rihtar Šerlovsky z velikim glasom.

„In jaz tudi ne!“ so zaklicali drug za drugim, in v ta hrup so se mešali prodirni glasovi žensk, ki so pozivljale svoje može, naj ne hodijo in naj se ne udajo.

„Že smo kakor v pasti, povsod okoli in okoli vojska!“

„Pretolčemo se!“

„Brž za mano!“ je klical Pribek.

Na vaškem trgu se je dvignil grozen hrušč in metež. Mnogo žen je začelo javkati, druge pa so možem goreče in strastno prigovarjale, naj se ne udajo. Tega pač ni bilo treba. Vest o tem,

kako se je postopalo s krajani, ki so se udali pod Ujezdom, kruta zahteva in grožnja vojskinega poveljnika ter grozeče nasilje njegovo je raztogotilo Hode v Pociinovcah in jih napolnilo z obupno odvažnostjo. Rajši umreti, kakor pa tako podati se v nove in velike muke!

Ko je Pribek prej pregledal vojsko, je spoznal, da ni možno pregnati jo, ali vsaj ubraniti se ji. Ne preostaja torej drugo, kakor prebiti se.

Zato je peljal zdaj hodske može na ono stran vasi, kjer je bilo — kakor je videl — najbližje do gozdov in najmanje vojske. Nekateri so predlagali, naj bi se čakalo do teme. Ta predlog je bil zavržen, ker je dal poveljnik le kratek rok za odgovor in ker po zavrnitvi gotovo pospeši naskok. Odlašati torej ni bilo.

„Kateri morete, zasedite konje! Odtod se zaženemo ven!“ je klical Pribek in kazal na skednje, stoječe poleg njega. Ukazal je tako zato, ker je videl, da je največ vojske zbrane proti izhodom vasi med hišami in proti prelazom. Izpada iz skednjev se ni bilo nadejati, odtod je bilo možno presenetiti jih. Predno pa so stopili v tiste svoje lesene, z deskami obite trdnjave, se se poslovili. Opravili so to kratko. Pribek se je ozrl po hčeri. Hodila mu je za petami, bleda, tresoča se, poleg svojega starega deda, ki se v hiši ni dal zadržati.

„Oče, Manica, z Bogom! Morda se še vidimo. Če pa ne — pazi dobro na dedka, deklè! Bog z vama!“ — Bil je nekako bled, ko je podajal mogočno desnico svoji hčeri in staremu očetu.

Starec je dvignil roko in ga prekrizal. Še enkrat se je ozrl Pribek ter izgubil v množici. Toda beli njegov prapor je bilo videti nad glavami, dokler ga ni sklonil, ko je vstopil v skedenj. Manica je gledala napeto za njim, oči polne solz; v tem je pristopil k nji ženin, ki si je bil šel po konja. Jokala je, a zdaj se je razjokala. Objel jo je, poljubil jo na usta, pa prijel uzde svojega belca ter ga vedel v skedenj. Tu je že stalo nekaj konj, — za njimi pa pešci v gosti skupini. V drugem skednju prav poleg je bilo ravno tako. Vsi so čakali le znaka, da bi se razletela vrata, vodeča ven za vas proti vojski.

(Konec prihodnjič.)

NA BRODU.

isto k njegovim so se približale zatekle in sinje ustnice, govorile po tihi in vedno žalostneje, zategnile so se na jok in prosile so jedva umljivo: „Pojdi, pojdi!“

To ni bilo na tem svetu, to je bilo na nekem drugem, ki je pust in samotni kakor žalost sama. Kakor daleč zro oči, ni drevesa, tam nikoli ne ozeleni trava, nikdar ne vzcete rože. Tam ni ravnih in pisanih poljan, tam ni zelenih gričev, same grape in samo vlažno in umazano skalovje. Ne sije solnce, ampak noč vlada, večna, črna, gosta in vlažna, kakor severna megla. In nihče ne živi tam, ne žival, ne človek, samo pošast z ostudnim obrazom in zateklimi in sinjimi ustnicami se vlačijo po grapah, pada preko umazanega skalovja, trudna se vzdiguje in pobita in ranjena joče z žalostnim in obupnim glasom.

Organist Vijuga se je počutil zelo samotnega in zapuščenega. Jedva spomini so našli oni lepi in polpozabljeni svet, kjer zeleni in cvete košato drevje, kjer dehté tisočbarvne velike rože, kjer pojo drobne pisane ptice in žive mladi ljudje, lepi, kakor svetopisemski angeli. Daleč se mu je zdelo do tistih krajev, nikoli jih ne dosežejo njegove noge, nikdar njegove oči. Kraj, kjer živi on, je bivališče tistih, ki čakajo smrti. Že je telo trdo, že so odpovedale noge, že roke, mrtve, mrzle in tuje leže ob telesu, kakor odlomljene veje. Tudi ustnice so že tuje, ni mogoče več dvigniti trepalnic, srce bije redko in vedno redkeje, ali nekaj izgubljenih misli še blodi po glavi, se združuje v čudne skupine in se podi zopet po možganih, kakor oblaki v viharju. Smrt je blizu, vsak hip stopi na mesto in odvzame te zadnje izgubljene misli. In kadar se to zgodi, ne bo tudi tega ostudnega, zapuščenega in temnega sveta več nikjer. In ne trupla in ne misli, vse bo končano, izgubljeno v nič.

Vijuga se je domislil, da bi se bilo čas posloviti od svojih znancev. Od staršev, ki žive v mestu, od brata, ki je še mlad in neumen, od sestre, ki se je zaljubila v svojega učitelja, od prijatelja, ki je prevzel plavolaso ljubico, bi se bilo primerno posloviti z žalostnimi in tiho očitajočimi besedami. In od Katarine! Kakor nihče,

tako bi zajokala ona z močnim in zvenečim glasom, ki bi rezal zrak, kakor kosa mokro travo.

„Zbogom, Katarina! Zaradi tebe umiram!“
In njen jok bi bil še glasnejši.

„Ali odpuščam ti!“

In jok bi bil tišji.

„Na drugem svetu se vidiva. Čakal bom nate, in kadar prideš, ti prihitim nasproti!“

In njen jok bi bil še tišji.

„In čim prej umrješ, tem prej boš pri meni.“

Katarina bi ne jokala več, mirno bi čakala noči in ob prvem mraku bi se izgubila za ogli. Iskala bi smrti: morda na samotnem drevesu, morda v tihem vodi, morda v prepadu, kjer živi zmaj, s plamenastimi očmi, z belimi zobmi, kakor noži in z repom, kakor sulica.

Ali vse to je daleč, vse to je na drugem, na lepem svetu, kjer žive veseli ljudje, mahajo z rokami, hodijo po belih cestah, gibljejo ustnice in govore in se smejejo in gledajo v sinje dalje z veselimi in zdravimi očmi.

Noč se je širila krog Vijuge, ostudna pošast je sedela na njegovi glavi, hripavo jokala in gasila proč, nekam daleč v neznane kraje. In solze so ji pričele teči iz oči in te solze so kapale na njegova lica, na čelo in na senca. Bile so hladne, mrzle, neznana oživljajoča moč je prehajala iz njih v telo in se razlivala po njem kakor novo življenje. In dogodilo se je čudo. Davno ni bilo več nikjer ostudne pošasti, a njene solze so še tekle po licih, dalje dol po prsni so se razlivali, in tisto novo življenje, ki je prehajalo iz njih v telo, je bilo jačje in jačje. Že se je zganila roka, ustnice so se razdružile, trepalnice so se dvignile do polovice oči.

„Kdo je?“ — je vprašal Vijuga in zelo slaboten je bil njegov glas.

„Katarina,“ — je reklo dekle in vzdihnilo kakor po končanem naporu. „Jaz,“ — je ponovila in nadaljevala: „Glavo so ti razbili tu zadaj, jaz sem te iztrgala iz njihove srede in sem te nesla v svojo kočico. Ni matere doma, sama sem pri tebi. In mislila sem, da boš umrl! Močila sem te, voda te je vzbudila.“

(Dalje.)

Vijuga je odprl na široko oči, levico je dvignil in jo položil zadaj na boleče teme. „Še moči,“ — je prosil tiho in z desnico je iskal nečesa po zraku.

V izbi je gorela slabotna luč, ki je visela od stropa dol, pojemala včasih in se zopet razgorevala. Na postelji ob majhnem oknu je ležal Vijuga, tik njega je stala Katarina, držala v roki posodo z vodo in namakala v njej bele cunje. Temne, skoraj črne sence so se črtale za pohištvom; sredi goste teme pod štirioglato mizo je sedela črna mačka in njene oči so se svetile kakor dvoje okroglih in velikih isker.

„Kako je bilo, kaj se je zgodilo?“ je vprašal Vijuga s šepetajočim glasom. „Tepli so me, praviš! Kdo me je udaril po glavi, kdo me je vrgel na tla? Morilci in ubijalci žive v tem kraju, zato pojdem. Jutri grem in se nikoli več ne vrnem. Bolje mi je, počasi se vrača moč, do jutra se vrne. Kaj je zunaj? Ali je večer?“

„Polnoč je!“ — je odgovorila Katarina in nekako plah je bil njen glas.

Zunaj, čisto blizu malega okna, je zašumelo nizko drevo, prasinilo z vejami po šipi in se zamajalo kakor v viharju.

„Kdo je?“ — je vprašal Vijuga.

Nekje daleč je zagrmelo, daljno bobnenje je plavalo preko noči kakor mrmranje nezadovoljnega neba.

„Nevihtha je!“ — je rekla Katarina.

„Zaradi tebe so me topli,“ — je pričel vnovič Vijuga. „Mogoče je, da ne ozdravim nikoli več, da umrjem zaradi tebe. Kar nenadoma pride smrt, zdaj, ko sem mlad, ko bi bilo treba živeti, veseliti se. Velika je menda rana in globoka?“

Bliskalo se je zunaj, od časa do časa je oblila malo okno rmena svetloba, blizu je zagrmelo, šipa je zašklepetala in koča se je stresla.

„Kaj te je bilo treba?“ — je vprašal Vijuga. „Kdo te je klical, kdo te je vabil? Branil sem se te, umikal sem se ti! Pusti me, vstal bom zdaj in pojdem. Doma moram spati, na svoji postelji.“

„Nevihtha je zunaj,“ je svarila Katarina — „in bliska se in grmi. In slab si in ne prideš do doma.“

Vijuga se je počasi dvigal, podpiral se je z rokami, noge je obrnil k robu postelje, potem jih spustil počasi na tla, sklonil se globoko naprej in tako sedel na postelji blede in razmršene.

„Več ti ne teče kri,“ — je rekla Katarina, odložila je posodo z vodo, z belo ruto je obve-

zala njegovo glavo, nalahko je prišla njegovo tenko, skoraj mrzlo roko.

„Jutri pojdem od tvojih ljudi,“ — je dejal Vijuga in njegov glas je bil istotako slaboten. „Ubijalci so, morilci. Kaj sem jim storil?“

Katarina se ga je oklenila rahlo z roko in njen glas je bil tih in blag, kakor bi govorila mati z otrokom.

„Nič jim nisi storil! Ti si blag in dober! O — jaz jih sovražim!“ — je pretila.

„In ti si kriva! Morda si hinavka! Naprosila si jih sama: pripeljem ga, pridite, pretepajte ga! Tudi tako je mogoče!“

Katarina se je stresla; nenadna bolelost je stisnila njene prsi, ozrla se je vanj, povescila je glavo globoko doli, roka, ki se ga je z njo oklepala, je omahnila ob njegovem hrbtu in sedla je na posteljo od nenadne onemoglosti.

„Ne,“ — je izpregovorila in zelo bolesten je bi ta glas — „ne, kaj misliš!“

Zunaj so se vrstili bliski drug za drugim, v naglih presledkih se je svetlikalo okno, grmenje je bobnelo dalje in dalje brez prestanka. Nizko drevo, ki je rastle blizu okna, je nenavadno počilo, udarilo po oknu in zdrsnilo ob steni na tla. Zlomil ga je vihar.

Katarina je jokala. Glavo je povescila, ni brisala solz, ki so ji kapale od oči naravnost v naročje.

„Kaj misliš!? Ne sodi tako!“

In prišla je njegovo koščeno, skoraj mrzlo roko, dvignila jo k obrazu in jo poljubovala.

„Ne misli, ne misli!“

In končno je pokleknila tik postelje na tla in položila svojo lepo glavo v njegovo naročje.

„Ne misli, moj Bog, ne misli!“

Vijuga je strmel predse, bilo mu je, kakor bi se prebujal iz nelepkih in neresničnih sanj.

„Moj Bog“ — je prosila Katarina — „moj Bog!“

Vijuga je poslušal grmenje, čutil in premišljeval je prizadete bolečine, gledal v tla in čez dolgo izpregovoril: „No, torej ni tako! Lahko je drugače. Morda se jeze, ker me imaš rada! Čemu pa me imaš rada, zakaj?“

Zunaj je bila ploha, bučal je vihar in zaganjal debele deževne kaplje v stran, da so udarjale neprenehoma po malem oknu. V luči, ki je visela izpod stropa, je izgorel petrolej, slabotni plamenček se je še bolj nižal, naposled samo še tlel in končno ugasnil. Vzduh je postal nekako dušeč in težek, tema je ležala po sobi, sredi nje se je svetilo nekje iz kota dvoje velikih mačjih oči, blisk je obliil z rmeno lučjo včasih nena-

doma začrnele stene, stare podobe svetnikov so pogledovale iz teme, kakor bi pozdravljale.

Katarina je še jokala, tuintam se je stresla po vsem životu, nekako krčevito je povedala, da se usmrti.

„Zakaj?“ — jo je vprašal organist — „zakaj? Živi, mlada si in marsikomu si všeč. Tudi meni! Kaj sem rekel kdaj, da si grda? Močna si preveč, preveč zagorela. In divja si včasih, vsa divja! Zakaj si tako divja?“

Vijuga je govoril v sanjah. Njegov glas je bil čisto brez ognja, brez barve, čul se je, kakor prisiljena molitev. Strmel je predse v temo, dvignil desnico in jo položil Katarini na glavo.

„Vstani! Zdi se mi, da ponehuje nevihta. Posloviva se!“

„Ne!“ — je rekla in nekako potolažena vstajala. „Ne! Kaj ne slišiš viharja, ne slišiš naliva, ne groma? Ne hodi, kam hočeš v to nevihto? Ostani!“

Sedla je tik njega, rahlo je prijela njegovo glavo in jo nagnila k sebi.

„Ne poljublaj me po licih! Boli me! Tudi ustne me bole! Vsa glava je boleča, — pusti!“

Izpustila je, z roko se ga je oklenila, svojo glavo je položila na njegovo ramo.

„Rada te imam“ — je rekla — „čim manj je življenja v tebi, čim slabši si, tem dražji si mi. Jaz mislim, da bi te ljubila najbolj, če bi bil mrtev. To slabotno tvoje truplo bi negovala, te tvoje mrzle roke.“

Zunaj je resnično ponehaval nevihta, bliski so bili redkejši in redkejši, dež ni več bil po oknu, grom je odmeval že iz daljave. In danilo se je. Noč je prehajala v nekaj polmrak, ki se je plazil skozi okno naravnost v sredino izbe in se širil od tam počasi na vse strani.

„Zdaj grem“ — je rekel Vijuga — „boljše mi je! Iz tega kraja odpotujem.“

Vstajal je počasi, z obema rokama se je tipal rahlo po glavi in gledal nekako trudno in trpko proti durim.

„Zbogom, Katarina! Nič ti ne zamerim! Zdrava bodi!“

„Ali ne smem s tabo?“ — je vprašala.

„Kam?“ — se je rahlo začudil Vijuga in izkušal skomizgniti z ramami.

„Kamor hočeš“ — je odgovorila in v njenem glasu ni bilo več sledu od tiste divje in drzne Katarine.

„Kakšen je tvoj glas! Izpremenila si se! Zakaj?“

Po glasu se je poznalo, da mu je vseeno, če se je izpremenila.

„In jokala si! Ti nisi prej nikoli jokala.“ In nato se je poslavljajl vnovič: „Zbogom, bodi zdrava!“

„Ne!“ — je rekla in njen glas se je tresel — „ne . . . ti . . . predragi! K meni pridi še enkrat, predno odideš! Ali pa pridem jaz k tebi. In — čakaj!“

Danilo se je boljbolj, zunaj je prenehal dež, po obližju so peli petelini.

Katarina je stopila k škrinji, ki je stala ob nasprotni steni, jo odprla, iskala po njej in se naposled vrnila z majhnim papirnatim zavojem. Stopila je pred Vijugo in odvijala.

„Prstan je,“ — je rekla — „lep, drag, zlat prstan. Moj oče ga je dal moji materi zame. Jaz nisem nikoli poznala svojega očeta, samo ta prstan imam od njega, Tudi moja mati ne govori o njem. Enkrat je rekla, da je bil lep, visok in bled. Menda ga je imela rada! O — moja mati ni taka, kakor pravijo ljudje: ničvredna. Ne! Ona je dobra, samo življenje je grdo.“

Razvila je prstan, položila ga je na dlan leve roke in pogledala v Vijugov blede in bolestni obraz.

„Prosim te, vzemi! In nosi ga na prstu. Prosim te!“

„Čemu?“ — je rekel Vijuga in gledal zamišljen v njeno dlan. Čemu? „Imej ga sama! In če ne maraš, prodaj! Dobila boš denarja!“

„Prosim lepo, vzemi! In na prst natekni!“ Sama je prijela njegovo levico in nateknila prstan na njegov mezinček.

„In predno odideš, pridi še enkrat! Samo še enkrat!“

In potem je sedla na klop tik peči čisto nenadoma, kakor da bi jo obdale v tistem hipu žalostnomehke polnočne sanje.

„Klobuka nimam,“ — je pomislil Vijuga, ozrl se je po izbi, okrenil se je počasi, prijel za kljuko in izginil med durmi.

V ovinku za vasjo je stopal počasi proti domu; čustvo, ki ga je obdajalo, je bilo nejasno in megljeno, nekaj umazanega je čutil za sabo, a bodočnost se mu je zdela lepa in mila, kakor prvo pomladansko solnce. Že je bil sklenil, kam pojde. Na Dobravo namreč, kjer je razpisana služba organista. Svet kraj je tam, božja pot, dobavška Mati božja deli svoje nebeške milosti romarjem, ki prihajajo trumoma po njeno pomoč. In lepe orglje so tam z mnogoštevilnimi in lepimi izpremeni, lahko je orgljati nanje in dvigati pobožna srca v nebeške višave. In Ljubljana je je blizu, veliko mesto „bela Ljubljana“! Kadar bo dolgčas, pojde tja, in tam bo videl tista de-

kleta, ki so njemu pri srcu: drobna, šibka, skoraj prosojnih bledih lic, modrih, velikih oči, mrzlih bledih rok, plavih svetlih las. Vijuga že ve za eno. Tam stanuje v ljubljanskem predmestju v bližini dvostolpe cerkve nebeškega ključarja sv. Petra. Tja pojde, počaka jo na ulici, ko bo mrak, in takrat ji vse razloži: da je zdaj organist na Dobravi — na širom znani božji poti — da ima na mesec šestdeset kron stalne plače, da je dejal dobravski gospod župnik, da ga ne da iz službe, dokler bo on živel. In on bo živel še dolgo, ker je zdrav in krepek gospod. In stanovanje ima prosto, in župnikova kuharica je prijazna in radodarna ženska.

Vijuga je sanjal o lepih časih, o srečnem življenju na Dobravi; pozabil je, da je gologlav, ni čul cerkovnika, ki je zvonil k dnevu, ko se je bližal svojemu stanovanju, ni spoznal takoj župnika, ki je šel opravljat v cerkev svojo jutranjo molitev. Ko je stal že pred njim, je hotel seči po klobuku in tisti hip ga je oblila velika rdečica.

„Včeraj sem že čul, kako je bilo“, — je dejal župnik in zelo resen in strog je bil njegov glas. „Izgubi se, pretepač in babjak, še ta dan!“

Župnik je odšel s tridimi koraki, in Vijuga je segel vnovič po klobuku. Še enkrat je zardel, počasi je odšel v svoje stanovanje, poiskal najprej star klobuk in se ogledoval v majhnem stenskem zrcalu. Velike črne proge so ležale pod njegovimi očmi, ustnice so bile zatečene, nos opraskan, preko čela se je raztezala dolga črna lisa. Takoj je pričel urejevati svoje reči, v majhen ročen kovčeg je vse zložil, z mezinca je snel prstan, ga zavil v papir in poklical tistega fanta, ki mu je tlačil pri mašah mehove.

„Poznaš Katarino“, — je vprašal — „tisto, ki stanuje v samotni koči onkraj vasi?“

„Poznam“, — je rekel fant in iztegnil roko.

„To ji nesi in reci, da ji jaz pošiljam.“

Fant je vzel in odtekel preko vasi, a Vijuga je dvignil kovčeg od tal in odhajal. Od nikoga se ni poslovil, odšel je kakor tujec, gledal je zamišljeno predse in zavil preko gozda dol proti reki.

Solnce je že vstajalo izza gor, nebo je bilo čisto in kakor umito, prvi žarki so zlatili daljne vrhove. Pot je bila izprana in ponekod blatna, od gozdnega drevja so kapale debele in težke kaplje, noga je izpolznila včasih po mokri ilovici. Reka v dolini je bila kalna, črni brod je plaval mirno po njeni gladini, par volov je stalo na njem, tik njih suh in dolg kmet z bičem v roki in na drugem koncu mladi brodar Tone, ki se je upiral v veliko in močno veslo.

Vijuga je čakal na bregu, da se brod vrne in ga prepelje; stari brodar Gropa je sedel blizu njega na posekanem hrastovem deblu in popravljaval ribje mreže.

„Tepli so te, kaj?“ — je govoril. „Zaradi bab so te, kajne! Kakopa? Bo že kmalu dobro, saj si mlad! Kajpa da bo! — Vreme pa ne bo držalo, vreme! Vidiš, kako se kadi iz Gorjancev, vidiš, kako puhajo dim kočevski hribje, kakor bi kadili viržinke. Še bo dež, še preveč ga bo!“

Brod se je vrnil, Vijuga je plačal voznino, stopil nanj, sedel na klop in položil kovčeg poleg sebe. Nobene besede ni izpregovoril, komaj se je ozrl po brodu, in tudi brodar Tone je molčal. Siloma se je upiral v veslo, naglo je vozil in naenkrat sta bila na drugem bregu. Drug ni pogledal drugega, Vijuga je zavil brez besed po bregu gor na široko cesarsko cesto.

Vozovi so ropotali mimo njega, živino so gonili kmetje, menda je bil na tisti dan kje v bližini semenj.

(Konec prihodnjic.)

ALOJZIJ GRADNIK:

MLADI LISTI.

Kam plovete, listi zeleni?
Ko plahi metulji zgubljeni,
ne veste, ne kam in ne kod . . .

Le veste in zrete v bolesti:
tovarišem vašim na cesti
je blato zlomilo perot.

A blatu bi radi vbežali . . .
Zakaj so, zakaj vas poslali
tak mlade na smrtno pot?

PEPE HENNEBERG:
IZ LUKE V ODESI.

VLADIMIR LEVSTIK:

NOVE KNJIGE.

Letošnja jesen ni brez plodov na polju našega knjigo-trštva. Bogve kako bogata in dobra ta letina sicer ni, ako jo primerjamo s prejšnjimi, a nekaj je le, in to zadošča zadovoljnosti. Nemara pade tudi še čisto pozno kaj zlatega, zrelega na trato; ako ne, se bomo lahko potolažili z mislijo, da bi bilo naposled lahko slabije, nego je.

Zdi se mi, da ni neumestno, če z zadovoljnostjo konstatujem, da je v tej sezoni najpomembnejša knjiga druga, pomnožena izdaja Kettejevih poezij. Preskrbel nam jo je, kakor prvo, Cankarja in njegovega kroga dvorni založnik L. Schwentner, in ji dal, kar se tiče Gasparijevih ilustracij in Slatnarjevega tiska, opremo, ki more vsaj v naših razmerah veljati za elegantno in razkošno. Nedvomno je smatrati to drugo izdajo za primernejšo in sposobnejšo, da zastopa ime Ketteja, nego je bila prva.

Uvod sam na sebi je izdatno pomnožen, tuintam z zanimivimi, včasih celo važnimi podatki, drugod zopet z rečmi, ki so nepisno malo zmožne opredeliti Ketteja kot človeka, in kot individuum, n. pr. tisti dopis od vojaške oblasti, kdaj je moral revež prenašati kosmato pezo avstrijskega tornistra.

Tudi se nemški citat kaj malo postavlja sredi te krasne, trezne in do vse dovršenosti precizne Aškerčeve proze. Naši ljudje imajo malo zmisla za lepoto jezika; slavna gospoda naši kritiki pa še sedemdesetkrat sedemkrat manj. In v dobi, ko razsaja slog brezbrojnih „in“, kople, ponavljane liki češčenamarija v rožnem vencu, in povodenelosti nekdanj tako trde in dobre slovenske psihe, zveneče že v ritmu stavka, s katerim avtor izda, da si je junak povesti obrisal nos, — v tej dobi se ni čuditi, da nihče ni pokazal kot dva največja živečih mojstrov slovenske proze, oziroma edina dva, ki jo umeta izlivati po nje mogočni, stoletja preživeli melodiji, dveh med našimi poeti: Antona Aškerc in Otona Zupančiča. Po svoji stari navadi, da ne govorim — pardon! — ne pišem k stvari, naj omenim, da razen redkih slučajev, ko se Aškerc predstavi v prozi, do kritike „Cvieča slov. pjesništva“, ki jo je napisal Zupančič v predzadnji številko „Ljubljanskega Zvona“, že dolgo nisem nobenemu slovenskemu članku napravil komplimenta, da bi ga čital petkrat, šestkrat po vrsti, iz gole naslade nad jezikom. Tu naj zarde sramu novotarji, ki tihotapijo v

očetni zaklad različne prekosotelske in prekokolpske „ozbiljnosti“ in si sčegačejo svoj okus zaljubljenih gimnazijcev s frazami in bombastom, ne vedoči, da je v najenostavnejši opredeljenosti izraza, v točnosti, s katero ta izraz udari žebelj po glavi, da ni mogoč niti las vezi med dvema pomenoma, in v ritmični simboliki jezиковega zvoka iskati edino pot do mojstrstva besede.

Glede vsebine se mi pač dozdeva, da marsikaj izmed basni in otroških pesmic, priklopljenih novi izdaji, ne odgovarja srednji višini Kettejevih pesnitev po nobenem razmerju. A vseeno ne pojdem v podrobnost; zdi se mi, da bi bil pri poetu, kakršen je Kette, samo filistejec zmožen takega početja. Nadalje spoštujem naše obojespolne mladine goreče simpatije do njega, razentega ugaja meni samemu bolj od marsikoga, in četrtič nisem enakega mnenja s tistim ocenjevateljem Kettejevih poezij, pred katerim ga je smrt otela, da mu ni postavil za zgled danteskih izdelkov Silvina Sardenka.

Izvemši naslovno sliko z aktom v črni crêpesrajci, ki igra s smrtjo duet na drzno izumljeni formingi — nemara je tudi lira, — nadalje vinjeto, kjer se je labod izpremenil v živalico, v kateri dražestna bralka Kettejevih poezij naj ne izvoli videti svojega simbola, in še par neznanosti, so se Gaspariju njegove ilustracije posrečile. „Pivska družba na vrtu“ in „poljana“ kažeta zame največ razpoloženja. Samo da se je „poljana“ med tiskom hudo postarala, kakor je videti po prsah... Maksim Gaspari je občinstvu že dobro znan po svojih ljubeznivih risbah, ubranih na narodne motive. Da jim kot takim ni ničesar očitati, o tem sem prepričan. Da pa večina teh narodnih umotvorov ni narodnih, je tudi gotovo. In da tisti — makar da je naroden — kaktus, ki raste iz ornamentalnih piskrcev Gasparija, in je že bolj podoben kakšnemu „Stachel-drahtu“, nego rastlini, ni sposoben za nositelja lepote, je že celo gotovo. Mislim, da našim „narodnim“ še ni treba gojiti mučne zavesti, da so izcrpali že vse triumfe; kajti teh in izpopolnitve jim preostaja še in še. Naposled je takšno dejstvo veselo. Kajti zgoraj omenjeno je vse, v čemer se pesnik Kette in ilustrator Gaspari prav gotovo ne skladata. Za tiste risbe, ki so res dobre, pa gre risarju vsa pohvala; po mojem prepričanju ni bil le edini primeren za ilustratorja lične knjižice, temveč je storil v posameznih med temi stvaricami dobršen korak naprej. Škoda le, da so reprodukcije tako majhne: pri fini brizgalni tehniki, ki jo je Gaspari izbral, se je večini pokvarila prvotna svežost.

Še eden ponatis smo dobili ta mesec; to so Šorlija „Novele in črtice“, pomnožene za tri ali štiri nove; izdalo jih je založništvo Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani. Srečna je bila misel pisateljeva, da je zbral te ljubke povestice v posebno knjigo. Mnogokdo se jih z nasladdo spominja in bo rad segel po skupni izdaji, da jih užije še enkrat, ne da bi mu bilo treba iskati po debelih knjigah in med historijami, ki so dolgočasnejše od Šorlijevih. Stvari, ki tvorijo vsebino „Novel in črtic“, so do malega vse izvrstne. Tista nežna „Pot na Visoko goro!“ Ali pa „Povest o neki drugi!“ Pisatelj je postal odtistihdob sicer večji realist, a kdo pravi, da ne bi smel po svoje stilizovati tal, na katerih odigrava svoje drame? Bolj sitih barv, ki izdane v težkem, tragičnem akordu, se najde malo, vzlasti pri nas. Sorodni

motiv „Brez tragike“ je obdelan s sorodno popolnostjo. Ali naj povem vsebino vsake posebej? Tega ne storim, ker privoščim knjigi, da se dobro proda. Pripovedovati, kaj stoji v povesti, je najhujše maščevanje kritika nad založnikom. In jaz se nimam čemu maščevati.

Z ozirom na smer, v kateri se razvija Šorlijevo delo, je učenec francoskih realistov, in sicer dober učenec. Pa naj ne misli kdo, da rabim besedo v tem pomenu, kakor da si je moral šele beliti glavo, kako naj se pišejo romani! Maupassantove treznosti nima, temveč nekaj slovanske ekstaze, družče se z nad vse prikupljivo gorkoto temperamenta; odtod življenje njegovih stvaritev, odtod mestoma nekoliko retorike, odtod tuintam majčkena brezobzirnost do forme. Njegove glavne strune so: ljubezen, zakon, žena, mož in strma pot na lepe višine. Če pustimo lažljivo subjektivnost in impresionistno kritiko na strani, in se skličemo na nekaj, kar sem danes že povedal, smo si takoj na jasnem, da je samo v Šorlijevi smeri, oziroma vzporedno z njo bodočnost slovenske proze. Dobro in vrle predhodnike ima in zdravo zavest, da je naloga epika pripovedovanje. Smešno in žalostno, da je treba dandanašnji k taki zavesti kritikove najiskrenejše častitke!

Cankarjev „Aleš iz Razora“, s katerim je dala „Narodna založba“ svojim publikacijam začetek donečega imena, je čudna reč. Malo manj megle, nego običajno v Cankarjevih knjigah, malo več približanja k pisateljem, ki so narodu bližnji še izza pretekle dobe... A zato stopajo vse Cankarjeve hibe na dan. Ne bil bi si smel vzeti muzike svojega sloga; čara ni tu, in bralec vidi vso strašno nemotiviranost historije od konca do kraja. Kdo je mnenja, da mora Aleš zblazneti? To delajo tragični junaki, ne pa svetniki Tartufove šole! In več je takšnega. Zdi se mi, da je bilo Cankarju rečeno: Blagovolite nam izvršiti kar najhitreje povest za narod itd. Pa je g. Cankar sedel in rodil iz kompromisa med narodom in samim seboj kaj čudnega potomca. Tu ga imate, kritikastri! Tako se godi, ako se pisatelj vrača za domače plotove, „k narodu“ in podobnim lepim rečem. Hvala bogu, da se ni popolnoma povrnil.

Šandove „Poezije“ nosijo motto: „Non videri, sed esse.“ Pa je ravno narobe. Duševna kultura g. Sande si je dala v tej knjižici tako eklatanten izraz, da nam ni mogoče dvomiti o nji. Kritika, ki ji je avtor že v naprej posvetil nekaj puščic, bi mu mogla izreči le svoje najpopolnejše priznanje, če ne bi razodeval po naravi svojih proizvodov pretenzije, da hoče biti pesnik. A v to mu manjka glavnega, manjka mu samotornega stila v tem zmislu, da je stil vsa zmožnost suverenske rabe vseh sredstev umetniškega izražanja. Morda bo kakšnemu pravemu poetu v izpodbudo zgled g. Šande, ki se trudi vnovič s starimi klasičnimi in drugimi metri, kateri jih nismo imeli vzroka pozabiti. Poemi pa njegove stvari niso, vsem lepim mislim na kljub. Jaz sem čital knjigo z zanimanjem do kraja; vsak, kdor rad gleda človeka za njegovim delom, bo storil enako, a širši publiki bo ostala knjižica prav tako tuja, kakor tistemu kritiku, ki se je v nekem provincialnem listu razveselil Šandovih asonanc na „mu“ in je od radosti še sam zamukal. Vidi se, da je satan sovražnik človeštva; sicer bi spričo takšne duhovitosti ljudomilo storil svojo dolžnost.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Kersnika Janka zbrani spisi. V. zvezek, sešitek I. Vsebina: Pesmi. — Berite Novice! Šaloigra v enem dejanju. — Leposlovni in politični listki. — V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. Broširan zvezek stane 3-50 K po pošti 3-70 K. Več prihodnjč. Za danes le eno: Kersnikovi „Politični listki“ so še danes — literarna delikatosa!

Ilešič Fr. dr.: Stanko Vraz u školama: U Zagrebu. Tisak Dioničke tiskare 1907. Str. 40. Ponatisk iz 5. knjige „Gradje za povijest književnosti hrvaške“, izdane od Jugoslovske akademije.

Ilešič Fr. dr.: O slovenskem srednjem šolstvu in o učenju slovenskega jezika. Govor na skupščini „Društva hrvatskih srednješolskih profesora“ v Zagrebu. Ponatisk iz „Nastavnega vjestnika“, XVI. 2. U Zagrebu 1907. Tisak kr. zemaljske tiskare. Str. 10. — Za danes obe brošuri le nanznamo.

„Matica Slovenska“ izda za l. 1907 sledeče knjige: 1. Letopis. — 2. Zbornik. — 3. Dr. K. Štrekelj: Slovenske narodne pesmi. — 4. Ferd. Seidl: Savinjske planine (s slikami). — 5. Zabavna knjižnica s prispevki Vl. Levstika, Jos. Regalija, Jos. Kostanjevca i. dr. — 6. Knezova knjižnica z romanom Ks. Meška „Na Poljani“. — 7. Iz svetovne književnosti: „Gorski venec“ (prevel R. Perušek). — 8. Hrvatska knjižnica. — Vse periodične knjige izidejo v novih ovitkih z risbami slikarjev M. Gasparija, Al. Šantlja, H. Smrekarja in Fr. Tratnika. — Dne 25. septembra t. l. si je izvolil odbor novega predsednika, g. dr. Frana Ilešiča, čegar marljivo in idealnovztrajno delovanje za literarno zblizanje Slovencev in Hrvatov je splošno znano ter se vsestransko odobrava. Naj bi prišel z novim predsednikom v odbor tudi nov duh: slovenski, napredni in literarno svobodomiselni!

Odavić P. J.: Razmišljanje o lepom. Beograd 1907. Več prihodnjč o tej zanimivi in aktualni estetski knjigi, ki daje mnogo misliti in tudi — ugovarjati. Nekaj je gotovo: literarne razmere na Srbskem jako naličijo slovenskim.

Faster Oton, češki pisatelj in urednik „Česke Thalie“ in „Divad. listů“, je umrl 26. septembra t. l. Bil je še jako mlad — rojen l. 1872 v Pragi —, a je že napisal 23 dram, veselih iger, glum in spevoiger. Bil je zanje večkrat odlikovan z ustanovami ter je užival veliko popularnost.

Merhaut Josip, češki žurnalista in pisatelj, je umrl 5. septembra t. l. kot urednik „Moravske Orlice“. Rojen je bil l. 1863. Spisal je več romanov in novel, zlasti iz tvorniškega in delavskega življenja ter je stal med modernimi duhovi češkega leposlovja.

Tolstega 55 letni pisateljski jubilej so praznovali na Ruskem in po vsej Evropi, kjer se cenijo dela tega duševnega velikana, umetnika. 6. sept. 1902 je minilo 50 let, odkar je izšla v tisku prva povest grofa L. N. Tolstega; ker pa je 21. febr. 1901 ruski sv. sinod izključil Tolstega iz ruske pravoslavne cerkve, ruska hvaležna javnost ni smela slaviti Tolstega ob njegovi literarni petdesetletnici. Zato se praznuje zdaj 55 letnica vzlic temu, da je grof Tolstoj vsako praznjenje odklonil. „Carsko gledališče“ v Petrogradu je priredilo slavnostno predstavo Tolstega komedije „Sadovi prosvete“, „Malo gledališče“ pa ljudsko dramo „Moč teme“. Izšlo je več knjig in brošur o Tolstega življenju, načelih in delih ter so vsi ruski napredni listi

polni feljetonov in člankov o Tolstem. Izšla je tudi nova brošura Tolstega „Ne ubijaj“ — seveda v inozemstvu. Rusko časopisje zahteva, da se uprizori Tolstega ljudska igra „Prvi žganjar“, ki je že 40 let prepovedana. Slovenci so se vsled ugodnega slučaja udeležili jubileja jasnopoljskega filozofa in umetnika s prevodom njegove drame „Moč teme“, ki jo je izdala Slovenska Matica*.

Sully - Prudhomme, slavni francoski pesnik in filozof član Akademije, vitez častne legije, odlikovan z Nobelovo ustanovo, ki jo je pa podaril literarnim namenom, je umrl v Parizu spočetka septembra t. l. Izdal je več pesniških zbornikov najintimnejše, najnežnejše psihološkofilozofske poezije v najdovršenejših stilih in vzornem jeziku. Rojen je bil leta 1839 v Parizu, bil spočetka inženier in jurist, končno historik in filozof-pesnik.

GLASBA.

„Glasbena Matica“ je priredila 2. oktobra koncert znamenitega čekega violinista Jaroslava Kociana, umetnika, istovrstnega Kubeliku in Ondříčku. Imeli smo užitek prve vrste!

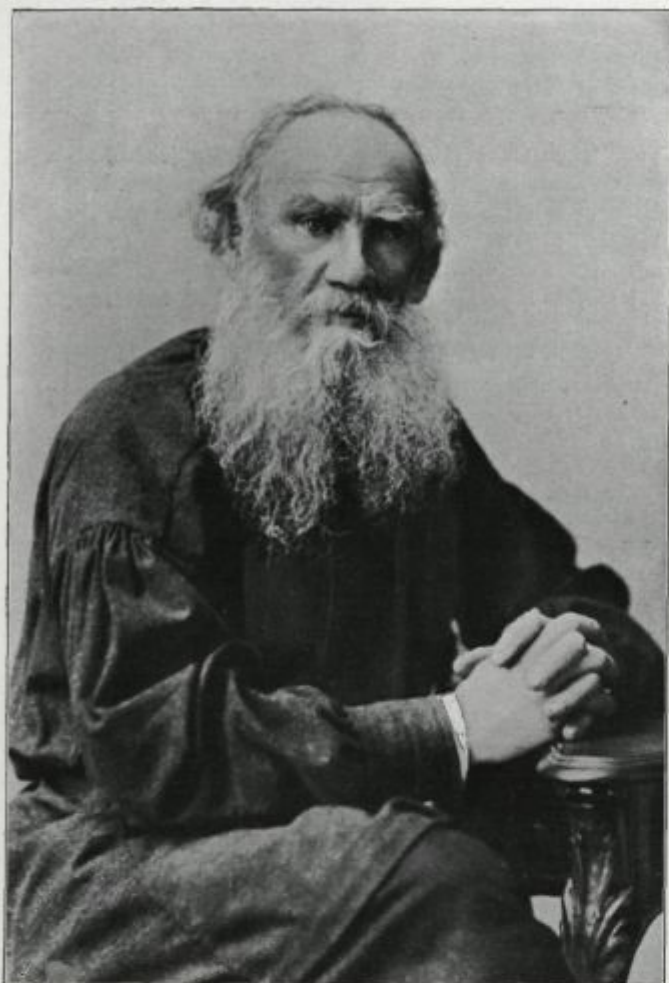
Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek. Št. 1. VII. letnik. S sliko in avtogramom urednika, g. dr. G. Kreka. Vsebina: Jos. Prochazka: „Silhouethy II.“ za klavir. — Emil Adamič: „Pri zibeli“ za en glas in klavir. — Vjek. Rosenberg - Ružič: „Zimska pjesma“ za moški zbor. — Dr. Gojmir Krek: „Intermezzo“ za en glas in klavir. — Stanko Premrl: „Na delo, bratje!“ koračnica za klavir. — Emil Adamič: „Na vrtu“ za mešan zbor. — Posamezni zvezki po 2 K, za vse leto 8 K, za pol leta 4 K 50 h. Ta edini naš umetniško-glasbeni list, ki stoji na višini naše muzikalne reprodukcije ter prinaša najraznovrstnejše skladbe jugoslovske skladateljev, stopa že v 7. letnik. To je dokaz, da je list potreben, praktično koristen in dober. Med Jugoslovani smo edini Slovenci, ki vzdržujemo tak list.

RAZNOTEROSTI.

Aleksandru II., ruskemu carju „osvoboditelju“, so postavili hvaležni Bolgari v Sredcu ogromen in krasen spomenik, umotvor italijanskega kiparja Arnalda Zocchija. Minilo je prav 30 let, odkar je ruska armada po zmagah pri Plevni in na prelazu Šipka osvobodila Bolgare izpod turškega suženjstva. Odkritja carjevega spomenika so se udeležili tudi člani ruske carske rodbine, ruski generali ter diplomatje, in slavnostni govor je imel bolgarski knez Ferdinand.

Zakonite določbe glede literarnih prevodov. V največjem času smo se začeli tudi Slovenci zanimati za prevode iz tujih slovstev, kar je popolnoma pravilno. Prvič se nam nudi v tem emancipacija od nemške prevodne literature, drugič se budi z dobrimi prevodi zanimanje za lepo knjigo sploh; dovršen prevod dovršenega dela za slovstvo ni manjše vrednosti od dobrega izvornika, gotovo pa večje od izvornikov druge vrste, ki so poleg pravih umotvorov povsod neizogiben pojav.

Za prelagatelja pa niso nevažne določbe avtorskega prava. Sitnosti, ki si jih prelagatelj nalaga, da dobi tuintam

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ.

že iluzorno avtorjevo dovoljenje, so čestokrat odveč; zato naj podam v kratkih besedah tozadevne določbe:

Iz avstrijskega jezika sme Avstrijec v avstrijski jezik prelagati vse, kar ni opremljeno z izrečno pridržbo te pravice. Če pa je, je prelaganje dovoljeno 4 leta po izidu, ako v tem roku ne izide v dotičnem jeziku prevod, avtorizovan od pisatelja. V tem slučaju obdrži pisatelj trajno prelagateljsko pravico.

Prevodi nemških in v Nemčiji izišlih del so po preteku 8 let brezpogojno prosti, ako pa v 3 letih po izidu avtor sam ni pooblastil prevoda v dotičnem jeziku, že po preteku teh 3 let.

Francoska dela se smejo prevajati, ako na čelu spisa ne stoji pridržba prelagateljske pravice. Če stoji, velja o francoskih delih isto, kar o avstrijskih, t. j.: prelaganje je dovoljeno čez 3 leta po izidu, ako dotlej ne izide prevod avtorizovan od pisatelja, ki je v tem slučaju trajni lastnik prelagateljske pravice.

Prelaganje angleških del in Avstriji ni svobodno pred pretekom 10. let po izidu. Če pa je izšel v teku teh 10 let prevod, avtorizovan od pisatelja, izgubi ta oziroma njegovi nasledniki zakonito varstvo dotičnega dela v dotičnem jeziku šele deset let po avtorjevi smrti.

Ogrska dela so proti nezakonitemu prevajanju zavarovana v istem zmislu, kakor avstrijska, toda čez so 3 leta brezpogojno prosta, razen če se je v tem roku avtorizovan

prevod ne le pričel izdajati, temveč je bil pred koncem 3. leta tudi z dnevom pričetka in sklepa svojega izhajanja zabeležen v zapisniku ogrskega obrtnega ministrstva.

Za laška dela veljajo določbe o avstrijskih.

Prelaganje vseh del, ki niso opremljena s pridržbo prelagateljske pravice, je Avstrijcu dovoljeno, kakor tudi prelaganje del, izdanih v državah, ki zgoraj niso omenjene posebej; torej v prvi vrsti ruskih, srbskih, bolgarskih in drugih slovanskih del, izdanih izven avstrijskih mej.

V zgorajšnjih vrsticah sem govoril večkrat o avtorizovanih prevodih. Ker morda ta pojem ni vsakomur jasen, bodi povedano, da je avtorizovan prevod tak, ki se objavi pred koncem dobe zakonitega varstva proti odškodnini, ki jo mora prelagatelj oziroma založnik plačati avtorju, da mu to pravico prepusti. Vsaka avtorizacija, bodisi plačana ali brezplačno podeljena, je po preteku varstvene dobe ali v slučajih, v katerih avstrijski zakon tujega proizvoda ne brani, brez vsakršne vrednosti.

Vladimir Levstik.

NASE SLIKE.

Melita Rojičeva: Portretna študija. (Umet. priloga.)

Mlada slovenska umetnica živi v Gorici ter je že opetovano z uspehom razstavila svoje slike. — **Joso Bužan: Hrvatska decu.** (Umetniška priloga.) Bivši učenec zagrebške obrtne šole, Bužan, je živel dalje časa na selu v Slavoniji, kjer je samouk slikal kmete in kmetice; kasneje je razstavljal na raznih umetniških razstavah ter kmalu zaslovel kot velik naroden umetnik. Danes uživa splošen ugled. — Gledališka sezona se je začela, in „Slovan“ prinaša nekaj slik uglednih čeških umetnikov. — **Giza Gregrova, Salome.** Ena izmed najodličnejših slovanskih umetnic je gdč. Giza Gregrova, članica „Narodnega divadla“ v Pragi. Gdč. Gregrova je velik, samotvoren talent, ki ima ugled tudi med drugimi Slovani. Zlasti velika umetnica je v ulogi Salome Wildejeve, tudi v Ljubljani znane svetopisemske drame. Naša slika kaže predzadnji prizor drame med Salomo in odsekano glavo Janeza Krstnika. Skoraj enaka umetnica v tej ulogi je gdč. E. Jeřabkova v Plzni. — Ravnatelj **Vendelin Budil** v Plzni vodi mestno plzensko gledališče z dramo, opero, baletom in opereto že 5. leto ter je tudi sam odličen umetnik v karakternih ulogah. Vzgojil je že celo vrsto čeških igralcev, med katerimi jih je že nekaj delovalo v Ljubljani. — Igralec **Jindriř Mořnja** v Pragi je menda najstarejši umetnik-komik in pevec ter izreden ljubljeneec praškega občinstva. Na „Narodnem divadlu“ deluje že 40 let ter je vzgojil že dolgo generacijo komikov. — Gospa **Hana Kvapilova**, največja moderna češka dramska umetnica, genij češke drame, vzor vseh čeških umetnic, duhovita novelistka in essayistka, je bila žena češkega pesnika in dramaturga g. Jaroslava Kvapila na „Nar. divadlu“ v Pragi. Umrla je nenadoma dne 8. aprila t. l. (Glej „Slovana“ VII. zv. 1907 str. 224. — **Florenca**, najlepše italijansko mesto v Toskani. — **L. N. Tolstoj** ob njegovem 50 letnem pisateljskem jubileju. — **Pepe Henneberg: Iz luke v Odesi.** Hrvatski umetnik iz Otočca v Liki je mnogo potoval ter naslikal nebroj žanrov in portretnih študij iz raznih dežel in narodov.

* * *

Popravek. V sonetu „Kitajski sonet“ na str. 321 čitaj prvo vrsto: Cvetoč je dan, azur drhti; zaprta — so vrata i. t. d.